

II RIIGIKOGU

7. istungjärk.

Protokoll nr. 194 (11).

1925. a.

II Riigikogu koosolek 12. weebruaril
1925. a. kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 86 Riigikogu liiget.
Walitsuse looshis: Riigiwanem **J. Jaakon**, kohtuminister **R. Gabrel**, siseminister **K. Einbund**, sõjaminister **J. Soots**, teedeminister **K. Wirma**, töö- ja hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, portfellita minister **K. Ast**.

Wälisesitajate looshis: Soome saadik dr. **R. Holsti**, Soome saatkonna sekretäär **N. Orasmaa**, Soome saatkonna atashee **W. Niskanen**, Soome põllumajanduslik atashee **K. Collan**, Soome peakonsul **K. Sawolahti**.

P ä e w a k o r d :

1. Seadus raudteedel makswatest politseimäärustest üleastumiste karistuse kohta — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

2. Wähemusrahwuste kultuur-omawalitsuse seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

3. 1925. aastal tegelikku kaitsewäe teenistusse wõtmise ja sellest wabastamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

4. Riigikorra kaitse seadus — II lugemisel.

5. Prokuratuuri osawõtu kitsendamise seadus Riigikohtu tsiwiilosakonna istungitel — II lugemisel.

6. Versailles'i rahulepingu 393. artikli ja teiste rahulepingute wastawate artiklite muudatuste kinnitamiseseadus — III lugemisel.

7. Riigikassa kaubakrediitliku wastutuse seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Jürman**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Holberg**, wahepeal sekretäär **T. Kalbus**, pärast abisekretäär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 5.30 min.

1. Päewakorra Juhataja **A. Jürman**: Awan Riigikogu koosoleku. Päewakord on Riigikogu liigetele kätte saadetud.

Päewakorra kohta mingit ettepanekut ei tehta, loen päewakorra wastuwõetuks. Enne päewakorra juurde asumist on sõna sekretääril teadaande korras.

2. Teadaandmine Sekretäär **J. muudatuste kohta Holberg**: Wälja on Riigikogu koosseisus. langenud Riigikogust 29. jaanuaril 1925. a.

Jaana Welt — töörahwa ühise wäerinna Pärnumaa walimisringkonna nimekirja järele. Asemele astunud Peeter Lindau.

3. Teadaandmine Riigikogule on tulnud terwitustelegrammide kohta. Juudi koguduste nõukogu poolt Eestis terwitustelegramm, milles juudisoost Eesti kodanikud terwitawad Riigikogu vähemusrahwuste kultuur-omawalitsuse seaduse wastuwõtmise puhul.

Peale selle on terwitustelegramm tulnud wigastatud sõjameeste ühingu VIII kongressilt.

4. Teadaandmine Komisjonidesse on antud järgmised seaduseelnõud:

1. Linnades asuwate kinniswarade maksu ajutine seadus — üldkommissjoni.

2. Narwa jõe weejöu kasutamise seadus — üldkommissjoni.

3. Siseministeeriumile 1925. aasta korraliste kulude eelarwe arwel eelkrediidi awamise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

4. Petseri maakonnast ehitus- ja kütetuude wäljaweo keeluseadus — maakomisjoni.

5. Wee jõudude kasutamise seaduse muutmise seadus — üldkommissjoni.

5. C. Schilling'i C. Schilling (sks.): erakorraline teadaanne. Die Deutsch-Baltische Fraktion sieht sich gehalten der Staatsversammlung Folgendes zu erklären:

Der kürzlich bekannt gegebene Erlass des Herrn Innenministers zur Übernahme

der Domkirche durch den Staat, hat im deutschen Gemütsleben eine Erregung ausgelöst, wie es von den Urhebern der Verfügung wohl kaum vorauszusehen war.

Unser kirchliches Leben sieht sich im Bereiche seines weihevollsten Empfindens unsomehr betroffen, als bei der zersetzenden Gefahr der Jetztzeit die Festigung derjenigen Idealen Güter besonders am Herzen liegen sollte, die sich im Schosse der Kirche noch erhielten, dass sind: Ehrfurcht und Friede.

Wir leben nicht mehr im Zeichen der Revolution, deren sich überstürzende Wellen unversehens auch ruhiges Menschenglück und heilige Seelengüter mit zerstören können.

Auch wir haben darunter gelitten, es aber getragen in Einsicht der Zeit. Jetzt aber liegt es doch wohl anders.

Da wir anderssprachig sind, so fallen bei uns Traditionswerte und Überzeugungsrechte in einer kirchlichen Frage schwerer ins Gewicht, als etwa eine juristische Interpretation einerlei wie immer sie lauten möge. Man sagt uns: es handelt sich um kein Abdrängen der bisherigen Gemeinde, um keinen Eingriff in unser Kirchenleben.

Wir aber sind überzeugt, dass eine ähnliche Verfügung Folgen nach sich ziehen muss, die sowohl die kirchliche Zuversicht als auch das gesellschaftliche Ruheempfinden zu erschüttern geeignet sind, — nicht nur bei uns, sondern in der Heimat überhaupt.

Daher erklärt die D.-B. Fraktion, dass sie die beabsichtigte Enteignung der Domkirche und ihrer Hilfsquellen aus dem Besitze dieser jetzigen Gemeinde, sowohl in politischer als auch in gefühlsmässiger Hinsicht für nicht geboten hält, und hofft, dass die Regierung den in Aussicht genommenen Schritt ernstlich erwäge, wenn irgend möglich unterlasse und Sorge trage zur Regelung der vorliegenden Wünsche auf gütlichem Wege.

6. Raudteedel makswatest politseimäärustest üleastumiste karistuse seadus — redaktsioon. Redaktsiooni komisjoni aruandja **O. Gustawson** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega parandused 1—3.

Redaktsiooni komisjon paneb Riigikogule ette wastu wõtta „Raudteedel makswatest politseimäärustest üleastumiste karistuse seaduse“ lõpulik redaktsioon Riigikogu poolt kolmandal lugemisel wastuwõetud kujul ühes järgmiste muudatustega:

1. Pealkirjaks wõtta: Raudteedel makswatest politseimäärustest üleastumiste karistuse seadus.

2. § 1 wastu wõtta järgmiselt: Rahukohtu nuhtlusseaduse § 76²-st üleastujad wõetakse wastutusele ja karistatakse kas üldises kohtu korras, wõi käesolewa seaduse järgi administratiiv korras. Ei wõi administratiiv korras karistada selle sama üleastumise eest isikuid, kes wastutusele wõetud kohtu korras; samuti ei wõi sellesama ülesastumise eest kohtulikule wastutusele wõtta isikuid, kes käesolewa seaduse põhjal administratiiv korras määratud trahwi ära maksnud.

3. § 5 wastu wõtta järgmiselt: Kui üleastuja § 3-das tähendatud ametnikkude poolt määratud trahwi otsekohe ära ei maksa, teeb trahwimääraw ametnik üleastumise kohta protokolli, kus tähendab ka määratud trahwi ja saadab selle protokolli raudteepolitsei ülemale. Leiab raudteepolitsei ülem, et trahw määratud õieti ja seaduslikult, teeb ta korralduse määratud trahwi sissenõudmiseks administratiiv korras, wastasel korral saadab asja otsustamiseks wastawale rahukohunikule. Ei wõi üle anda kohtule arutamiseks asja, millele raudteepolitsei ülema poolt administratiiv korras käik antud, olgugi, et süüdlase maksujõuetuse tõttu wõimalik ei ole trahwi sisse nõuda.

7. Wähemusrahwuste kulturomawalitsuse seadus — redaktsioon. Redaktsiooni komisjoni aruandja **O. Gustawson** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega parandused 1—19.

Redaktsiooni komisjon paneb Riigikogule ette wastu wõtta „Wähemusrahwuste kulturomawalitsuse seaduse“ lõpulik redaktsioon Riigikogu poolt kolmandal lugemisel wastuwõetud kujul ühes järgmiste muudatustega:

1. Sissejuhatus, teine rida: selle kohta antawa, p. o. wastawa.

2. § 1 wiimane lause wastu wõtta järgmise erilõikena: „Wähemusrahwuste

kultuur-omawalitsuse asutused alluwad oma wõimupiiri kuuluwate ülesannete teostamisel makswatele seadustele ühel alusel kohalikkude omawalitsustega“.

3. § 2 lit b) esimene rida: teiste, p. o. muude.

4. § 4 teine rida: ja vähemusrahwuse, p. o. ja wastawa vähemusrahwuse.

5. § 4 esimene rida ja mitmel teisel kohal: vähemusrahwuse, p. o. vähemusrahwuste.

6. § 5 teine lõige, kolmas rida: kelle tegewuspiirkond on, p. o. mille tegewuspiirkonnaks.

7. § 8, teine rida: Eesti maa-alal, p. o. Eesti piirides.

8. § 9, kolmas lõige, esimene rida: kes 18 aastat wanaks saanud, p. o. kes 18-aastaseks saanud.

9. § 9, kolmas lõige wiimane rida: ennast registreerinud, p. o. registreerunud.

10. § 10, märkus 1, teine rida: liikmete peal, p. o. liigetel.

11. § 13 wastu wõtta järgmiselt: „Kui vähemusrahwuse liikmed tungiwa tarwiduse korral wõi wastawa vähemusrahwuse kultuur-walitsuse nõusolekul tarwitawad üldisi riigi- wõi kohalikka omawalitsuse asutusi vähemusrahwuse kultuur-omawalitsuse asutustele usaldatud aladel, mille jaoks wiimased § 6 p. p. a, b, c korras ülespidamis- wõi toetussummad saawad, siis on vähemusrahwuse kultuur-omawalitsuse asutused kohustatud sellest tekkinud kulud kandma.“

12. § 14 wiimane lause wastu wõtta järgmiselt: „Wahepeal jätkawad laialisatud kultuur-nõukogu täidesaatwad organid oma kohuste täitmist.“

13. § 17, märkus 1 wastu wõtta järgmiselt: „Wabariigi Walitsus, samuti walimise peakomitee esimees wõiwad oma esitajaid nimetada igasse walijate nimekirja kokkuseadwasse asutusse.“

14. § 19, teine rida: teatud, p. o. wastawast.

15. § 23, 3. ja 4. rida: kustutada sõnad: peale kindlaks ettemääratud.

16. § 24, teine rida: 3 aasta peale, p. o. 3-eks aastaks.

17. § 26, teine ja kolmas rida: kahe nädala pärast peale, p. o. kahe nädala jooksul pärast.

18. § 28, teine rida: omawalitsuse asutus, p. o. omawalitsus.

19. § 31 wastu wõtta järgmiselt: „Wabariigi Walitsusel on õigus selle seaduse

alustele wastawalt korraldada määrusega Eesti rahwusest kodanikkude kultuur-omawalitsust kohaliku omawalitsuse administratiiv-piirkonnas, kus vähemusrahwus enamuses.“

8. 1925. aastal tegelikku kaitsewäeteenistusse wõtmise ja sellest wabastamise seaduse muutmise seadus — II luge-misel.

Riigikaitse komisjoni aruandja **H. La-retei** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkiri, lisa §§ 2 ja 3 ning lisa.

1925. aastal tegelikku kaitsewäeteenistusse wõtmise ja sellest wabastamise seaduse muutmise seadus.

I.

Riigikogu poolt 16. detsembril 1924. a. wastuwõetud („Riigi Teataja“ nr. 149 — 1924. a.) „1925. aastal tegelikku kaitsewäeteenistusse wõtmise ja sellest wabastamise seaduse“ §§ 2 ja 3 muudetakse järgmiselt:

§ 2. Kutsutute wastuwõtmine sünnib kolm korda aastas:

1) 15.—30. jaanuarini wõetakse wastu need, kes sündinud enne 1. juulit 1904. a.;

2) 15.—25. märtsini — need, kes sündinud 1. juulist kuni 31. augustini 1904. a., ja

3) 15.—30. septembrini — need, kes sündinud peale 31. augusti 1904. a.

§ 3. Teenistusse ilmuma peawad:

1) jaanuaris wastuwõetud meeskodanikud, a) kes ratsawäkke, merewäkke wõi merekindlustesse määratud, — 1-sel weebruaril 1925. a., ja b) kõik teised — 5-dal aprillil 1925. a.;

2) märtsikuus wastuwõetud nooredmehed — 5-dal aprillil 1925. a.;

3) septembrikuus wastuwõetud nooredmehed, a) kes merewäkke wõi merekindlustesse määratud, — 1-sel weebruaril 1926. a., ja b) kõik teised — 10-dal oktoobril 1925. a.

Teenistusaja alguseks loetakse teenistusse ilmumise päew.

Tähtajal mitteilmunuile loetakse teenistusaja algus järgmise kuu esimesest päewast pärast wäeossa ilmumist.

II.

Käesolew seadus hakkab maksuma tema wäljakuulutamise ja „Riigi Teatajas.“

(Sekretääri kohale asub sekretäär **T. Kalbus.**)

**9. Riigikorra kaitse-
seadus — II lu-
gemisel.**

Üldkommissjoni aruandja **J. Holberg** kannab ette ja nähtaw enamusel wõetakse wastu seaduseelnõu pealkiri. Riigikorra kaitseadus.

Aruandja **J. Holberg** (loeb):

I.

§ 1. Keelatud on igasugune ühinemine tegewuseks, mis on sihitud sellele, et:

1) wägiwaldselt muuta Eesti wabariigis põhiseadusega maksmapandud riigikorda wõi olemasolewat ühiskondlikku korda;

2) lõpetada Eesti wabariigi iseseiswust wõi lahutada wabariigi küljest mõnda tema osa, wõi

3) arendada Eesti wabariigi iseseiswust eitawat propagandat.

O. Gustawson (is.): Panen ette § 1-se teises lõikes kustutada sõnad „wõi olemasolewat ühiskondlikku korda“. Teine lõige jääks siis järgmisena „wägiwaldselt muuta Eesti wabariigis põhiseadusega maksmapandud riigikorda“.

Selle ettepaneku põhjenduseks lubatagu öelda järgmist:

On üldtunnustatud tõde, et käesolew erakorriline seadus on wajalik aktiivse wõitluse wõimaldamiseks kommunistide wastu. Esialgses eelnõus oli see otsekohe wäljendatudki. Seal seisis esiplaanil keeld ühinemiseks, mille tegewus sihitud kommunistliku internatsionaali põhimõtete elluwõimiseks. Nüüd on see leit-motiiw maskeeritud. Aga selgrooks on see käesolewal erakordsel seaduseelnõul siiski. See seadus on tänapäewa seadus, küpsenud selles õhkkonnas, mis 1. detsembri sündmustele järgnenud. Tema iga ei tohi kesta aastaid, weel vähem aastakümneid. Seaduseelnõu algatajad ja kaitstjad, siseminister Einbund'iga eesotsas, on enam kui ükskord rõhutanud, et riigikorra kaitseadus, kui erakordne, on mõeldud ajutisena, mis normaalaegade tagasi tulles maad peab andma nor-

maalseaduse normidele. See kõik kokku tõmbab aga terawa piirjoone käesolewale seaduseelnõule ning määrab ära selle ulatuse. Sellelt peamiselt seisukohalt wälja minnes tulebki kaaluda, kas käesolew eelnõu oma praegusel kujul — eriti selle esimene paragrahw — mahub oma raamidesse.

Mina konstateerin otsekohe, et esimene paragrahw sinna mitte ei mahu. Sinna on kunstlikult külge poogitud pookoks, mis sinna mitte kuuluma ei peaks. Paragrahw esimese teisele lõikele on üldkommissjon juurde lisanud sõnad „wõi olemasolewat ühiskondlikku korda“. Nii Wabariigi Walitsuse alg-ettepanekus, kui ka üldkommissjoni esimeses parandatud wäljaandes puudus see osa. Pärast on ta juurde poogitud, nagu räägitakse sellepärast, et kohtuminister olla kartnud, et seadusesse muidu auk jääb, kust kommunistid oma konksudega kawalalt läbi pugeda wõiwat.

Aga olgem otsekohe ja öelgem: see kartus ei kanna ennast. Kommunistliku agitatsiooni a-ks j o-ks on nii meil kui ka mujal alati olnud poliitilise wõimu waldamine maksuma riigikorra muutmiseks. Nad ei tunnusta ühtki teist teed peale selle ainsa: proletariaadi diktaatori kaudu kommunistliku korra wõi vähemalt nep'i wõi ump'i juurde. Neile on aksioomiks: kodanlik riigiaparatuur tuleb maani maha lõhkuda, muidu ei saa juttugi olla kommunismi teostamisest. Teiste sõnadega — ühiskondliku korra muutmise paratamatuks eelduseks panakse makswa riigikorra wägiwaldne muutmine. Ilma esimeseta ei saa olla teist. Kui käesolew seadus keelab makswa riigikorra wägiwaldse muutmise, siis on sellega kindlasti ühtlasi ka riiv ette pistetud ühiskondliku korra kommunistlikkudele wägistamiskatsetele. Mingisugust abiriiwi selleks enam tarwis ei ole. Wähemalt kommunistide suhtes mitte, kelle wastu käesolewa seaduse teraw ots loomulikult peaks ja öeldaksegi sihitud olewat. Wenelane ütleb selle kohta: perestaris. Agarus on küll ilus woorus, ainult mitte igakord. Kindlasti aga mitte siis, kui ratsutatakse lonkawa agaruse seljas. See ratsu siin aga lonkab kahtlemata.

Millest kõneleb käesolewa seaduse pealkiri? Ainult riigikorra kaitsest, seal ei ole ühtegi sõna räägitud ühiskondliku korra kaitsest. Edasi, wõtke ja lugege

seaduseelnõu neljandat osa, § 100. öeldakse järgmist: „Süüdlast vägiwaldses väljaastumises selleks, et muuta Eesti wabariigis põhiseadusega maksmapandud riigikorda wõi lõpetada wabariigi iseseiswust wõi lahutada wabariigi küljest mõnda tema osa, karistatakse — surmanuhtlusega“. Sama osa § 101. lausub: „Süüdlast § 100-s ettenähtud raske kuriteo ettevalmistamises karistatakse tähtaegse sunnitööga.“ § 102 räägib järgmist: „Süüdlast selles, et ta teise wõi mitme isikuga ühines § 100 ettenähtud raske kuriteo kordasaatmiseks, karistatakse: sunnitööga mitte üle 10 aasta.“

Agas millest seal mitte sõnagi ei lausuta — on karistus ühiskondliku korra vägiwaldse muutmise süüteo eest. Samuti on iseloomustaw, et see osa oli ära jäetud nii Wabariigi Walitsuse kui ka üldkommisjoni esimeses ettepanekus. Ei tunne sarnast süütegu ka uus kriminaalseadustiku eelnõu, mille arutamisele Riigikogu asumas ja mille kohta käesolewa seaduse lugupeetud aruandja alles eile üldkommisjonis tähendas, — see olla eritundjate wäga küps ja tüse töö. (Aruandja J. Holberg: Ei ole öelnud.) Seda ütlesite alles eile õhtul üldkommisjonis. Sellest ei peaks raske järeldada olema, et käesolewa seaduseelnõu loojad oma teose siiski liig kergekaeliselt liiaks läbi on küpsetanud ja sellele kõrbenud kõrwalmitse manu andnud.

Mitte ainult meil, waid ka mujal naaberriikides on maksma pandud erakordseid kaitseseadusi, aga mitte kuskil ei ole tunnustatud kriminaalseks kuritööks ühinemine tegewuseks, mis on sihitud olemasolewa ühiskondliku korra muutmiseks, kas wõi kauges tulewikus. Meie tahame oma tarkuses olla pioneerideks sellel uudismaal. Ma kardan aga wäga, et see küsitaw tarkus end meile kord wäga kibedasti kätte tasub.

Kohtuminister on jälle kord kas melega wõi kogemata otsekohene olnud ja puuduwa täpi i-le awameelselt peale pannud, eelmisel Riigikogu koosolekul lausa öeldes, et käesolewa seaduse üheks ülesandeks on ühiskondliku korra kaitse nimel wõitlus sotsialistide wastu, kui need oma programmist ei kustuta wõitlust oma lõppsihi — sotsialistliku korra teostamise eest. See on selge seisukoht. Mitte ainult kommunistid, waid ka sotsialistid. Meie oleme kohtuministrile tänulikud ta

otsekoheuse eest, waatamata, et käesolewa seaduse kitsas alus ei küüni kandma härra Gabrel'i laia interpretatsiooni. Ühtlasi ei saa meie olla wõõrastust awaldamata. Mitte ainult meie, ma usun, et sama wõõrastus waldab ka tööliskonda wälismail. Ei tohiks olla vähematki kahtlust: meile ei ole kaugeltki ükskõik, kas meid saadawad suurriikide tööliskonna sümpaatiad wõi antipaatiad. Ja kui meie sama lugupeetud kui kuumawereline aruandja härra Holberg pateetiliselt üldkommisjonis hüüabki, et sotsialistlik internatsionaal on meile kama ja üldse — shapkami sakidaem, nagu wene-lasedki omalajal kelkisid, siis oleks ometi suureks õnnetuseks, kui kõigile külge hakkaks see noorusega seletataw kerge-meelne orientatsioon. Need miljonid töölised, kes on koondunud Hamburgi ja Amsterdami internatsionaalide ümber, on jõud, keda tuleb arwestada üldse ja meil eriti. Nende miljonite sümpaatiat ei wõideta sel teel mitte. Effekt on negatiivne. Rääkimata tööliskonnast mõjub seal kahtlemata isegi kodanlikul poolel, vähemalt selle wabameelses tiiwas, kui mõistmatu kurioosum katse ühes ultrademokraatlikus riigis kuulutada kuritegijaiks sotsialistid sellepärast, et nende programmi nurgakiwiks on olemasolewa ühiskondliku korra muutmine. Peaksid olema jäädawalt möödas need Bismarck'i päewad, kus olid mõeldawad sarnased „sotsialistide“ seadused. Pärast ilmasõda selle suurte ühiskondlikkude wapustustega peaks olema pisutki piinlik tulla seesuguste arkailiste katsetamistega riigis, mis wõlgneb oma olemasolu rewolutsioonile ja tahab tugeneda demokraatiale.

Ma wõtan kokku ja kordan. Osa olemasolewa ühiskondliku korra kaitseks on kunstlikult külge poogitud käesolewale seaduseelnõule ja ei sobi sellepärast selle konstruktsiooniga ta praegusel kujul. See osa ei ole wajalik tänapäewa wõitluses kommunistide wastu. Ta on sellepärast otstarbetu ega mahu käesolewa seaduse raamidesse. Ta mõjub wälismail meid blameeriwalt ja antipaatlilikult. Sisepoliitiliselt aga on ta täielik nonsens. Arendatagu lõpuni konsekwentse härra Gabrel'i alternatiivist ja küsitagu siis, kas on mõeldaw koalitsioon sotsialistide osawõttel.

Selle kõige pärast on wõimalik tähendatud osa kohta ainult üks seisukoht: see osa tuleb wälja jätta. Ma olen teinud

selle ettepaneku. Ma arwan, et see wastu wõetakse.

Juhataja **A. Jürman**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Holberg**: Mul oleks härra Gustawson'ile niipalju öelda, et see seadus ei ole mitte ükski sihitud sotsialistide wastu, waid ta on üldse nende wastu sihitud, kes riigikorda wägiwaldselt tahawad kukutada, olgu see sotsialist, kommunist, anarhist wõi monarhist. Härra Gustawson rääkis siin ühiskondliku korra kukutamisest, aga ta jättis wälja selle kõigetähtsama sõna, nimelt, mille peale punkt 1 just rõhutatakse: „wägiwaldne kukutamine“. Sellest sõnast ei rääkinud härra Gustawson mitte sugugi. Seda seadust ei saa nii tõlgitseda, et kui keegi ükskord tuhande aasta pärast tahab ühiskondlikku korda rahulikult teel muuta, et siis seda seadust nende wastu tarwitada saab. Siin on nimelt ette nähtud muutmiswiis ja nimelt wägiwaldne, sellepärast ei saa ma härra Gustawson'i ettepanekuga mitte ühineda.

Juhataja **A. Jürman**: Rkl. Gustawson'i poolt on parandus-ettepanek tehtud § 1. teises lõikes kustutada sõnad „wõi olemasolewat ühiskondlikku korda“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Panen § 1 hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 1 wastu wõetud.

Aruandja **J. Holberg** (loeb):

§ 2. Ühingu, seltsid ja rühmitused wõi nende liidud, kelle tegutsemises awaldub püüdmine eelmises (1) paragrahwis tähendatud sihte ellu wiia, kuigi nad neid sihte awalikult ei ole üles seadnud wõi tunnustanud, sulutakse siseministri määrusega, mille peale wõib kaewata administratiiv kohtupidamise seaduses ettenähtud korras igaüks wastawa ühingu, seltsi, rühmituse wõi liidu liigestest.

J. Jans (sd.): Mina teen § 2-se kohta järgmise parandus-ettepaneku: Sõnade järele „sulutakse siseministri määrusega“ wõtta „Määruse põhjenduses, millest asjasthuwitatud isikutele soowi peale ärakiri wälja antakse, peawad asjaolud ära tähendatud olema, mis käesolewa seaduse § 1 põhjal sulgumise wajaduslikuks on teinud. Sulgumise

määruse peale wõib kaewata administratiiv...“ Põhjendan oma ettepanekut sellega, et kui § 2 wastu wõtta komisjoni redaktsioonis, siis wõib teda nii seletada, et administratiiv korras sulgumise määruse peale wõib kaewata ainult wormilistel põhjustel, nimelt kas sulgumise määrus on ise seaduslikus korras antud, kuna aga waidlused selle kohta wõidakas kõrwaldada, kas § 1. ettenähtud tingimus sulgumise kohta olemas on. Minu parandus-ettepanek nõuab, et sulgumise juures igakord ära peawad tähendatud olema ka tundemärgid, mille järele siseminister otsustada wõib, et kõneall olew ühisus, selts, wõi rühmitus käesolewa seaduse § 1-se wastu eksinud on.

Juhataja **A. Jürman**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Holberg**: Olgu selle parandus-ettepaneku juures tähendatud, et see on täiesti ülelligne. Meil on praegu üldises kubermangu seadusandluses kord maksew, et kui siseminister määruse teeb, peab ta seda motiweerima ja on üldiste seaduste alusel teada, et siseminister peab oma määrusest ärakirja andma seltsi liikmetele ja juhatusele, kui nad seda nõuawad. Meie anname palju seadusi wälja aga kunagi ei wõta meie sarnast klauseli sisse, et siseminister peaks oma otsuseid motiweerima ja ärakirja andma. See on iseenesest mõistetaw.

Juhataja **A. Jürman**: Rkl. Jans'i poolt on ettepanek: § 2 muuta ja täiendada järgmiselt: „sulutakse siseministri määrusega. Määruse põhjenduses, millest asjasthuwitatud isikutele soowi peale ärakiri wälja antakse, peawad asjaolud ära tähendatud olema, mis käesolewa seaduse § 1 põhjal sulgumise wajaduslikuks on teinud. Sulgumise määruse peale wõib kaewata administratiiv...“ (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Asun § 2-se hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 2 wastu wõetud.

Aruandja **J. Holberg** (loeb):

§ 3. Kui eelmistes (1 ja 2) paragrahwides kirjeldatud ühingu, seltsid, rühmitused wõi nende liidud on esitatud omawalitsuse nõukogudes wõi wolikogudes, siis tunnustatakse nende poolt walimistel esi-

tatud kandidaatide nimekirjad maksusetaks ja nende nimekirjade järele walitud esitajate wolitused lõppenuks siseministri määrusega, mille peale wõib kaewata administratiiwkohtupidamise seaduses ettenähtud korras iga wastawa nimekirja järele walitud esitaja kui ka iga kandidaat, kes weel ei ole esitajana omawalitsuse nõukogusse wõi wolikogusse astunud.

On mõni omawalitsuse nõukogu wõi wolikogu koosseisu kuuluw rühm § 1 tähendatud sihid omaks wõtnud wõi oma tegewuses nende elluwiiamise poole kaldunud, siis tunnustatakse selle rühma liigete wolitused lõppenuks samas korras ja samasuguse edasikaebamise õigusega.

Kui selle tagajärjel omawalitsuse nõukogu wõi wolikogu koosseis wäheneb 30% wõrra wõi rohkem, siis kuulutab siseminister wälja uued walimised.

A. Luur (krst.): Austatud Riigikogu liikmed! § 3-da kohta on mul kaks parandus-ettepanekut teha. Esimene parandus-ettepanek käib nii: „§ 3-da esimese lõike 3 reas sõnade „siis tunnustatakse nende poolt walimistel esitatud kandidaatide nimekirjad maksusetaks ja nende nimekirjade järele walitud esitajate wolitused lõppenuks“ asemele wõtta „siis wõib tunnustada nende poolt walimistel esitatud kandidaatide nimekirjad maksusetaks ja nende nimekirjade järele walitud esitajate wolitused lõppenuks“.

Teiseks wõtta samas paragrahwis 3 lõike 2 reas sõnade „wäheneb 30% wõrra wõi rohkem“ sõnad „wäheneb 33% wõrra wõi rohkem“.

Kui meie esimese paranduse wastu wõtaksime, siis § 3-as ja üldse kogu seadus ei oleks mitte nii kategooriline, nagu ta nüüd on. Teatud tingimistel aga niisuurt kategoorisust tarwis ei oleks.

Mis puutub teise paranduse põhjendusesse, siis mõtlen, et 30% on liig madal norm ja 30% annab wõimaluse uusi walimisi ette wõtta wolikogudes ja nõukogudes wõi seal, kus seda eriti tarwis ei olekski. Et see nii on, paistab juba sellest wälja, et mõnelt poolt just omawalitsuste tegelaste ringkondadest soowiawaldusi on tulnud, et protsendi norm tingimata peaks kõrgendatama, et mitte wõimalik ei oleks nii kergesti uusi walimisi nõukogudes ja wolikogudes ette wõtta. Kui meie liig kergesti walimiste

ettewõtmist wõimaldame, sünnitaks see teatud raskusi ja, wõib olla, isegi arusaamatusi. Kõigepealt ei ole käesolewas seaduseelnõus sugugi ära fikseeritud tähtaeg, kui kaua peab uute wolituste tähtaeg kestma. Meie teame, näiteks, et üle riigi peaksid uued omawalitsuste walimised olema 1. jaanuaril 1927. a. Kui praegu, näiteks, Narwas kuulutatakse wälja uued wolikogu walimised, siis käesolewa seaduse põhjal ei ole sugugi selge, kas loetakse tähtaeg, see on kolm aastat mitte 1. jaanuarini 1927. a., waid edasi. See küsimus jääb lahtiseks. Niisuguse seaduse seisukorra juures tekiksid wäga suured raskused üle terve riigi sellepärast, et mõnes kohas tulewad uued walimised 1. jaanuaril 1927. a., kuna teistes kohtades see hiljem wõiks tulla. Sarnane olukord tekitab teatud sekeldusi järelwalwe alal jne. See oleks üks ja minu arwates wäga tähtis põhjendus. Omawalitsuste walimised peawad igalpool ühel ja samal ajal korraldatama. Edasi, kui, näiteks, Narwas uued walimised wälja kuulutatakse, siis igatahes wõtaks see õige kaua aega — isegi kunni suweni. Uus wolikogu wõiks tööle hakata mitte ennem, kui wast käesolewa aasta lõpul. Uuel wolikogul ja uuel linnawalitsusel jääks õige wähe aega linnaasjade korraldamiseks. Edasi tuleks linnawalitsuse moodustamine. Meie teame, et see kergesti ei lähe. Seal on igasugused kombinatsioonid wõimalikud ja see wõtab palju aega. Kui wolituste tähtaeg jääks endiseks, tähendab, 1. jaanuarini 1927. a., siis tuleksid uued walimised 1 aasta pärast ja ma ei kujuta ette, et, näiteks, üks kohane isik ütleks ennast wanast kohast lahti sellepärast, et asuda uuele kohale, kust ta juba 1 aasta pärast jälle ära peab minema. Sellega kujuneks töö omawalitsustes ainult jookswaks tööks. Mingisuguseid kindlaid kawatsusi ei linnawalitsus, ei linnawolikogu ega maakonnawalitsused teostama ei hakkaks, kuna nendel selleks liig wähe aega oleks. Kui meie selle wäikese 30%-di juures juba uued walimised wälja kuulutaksime, siis on selge, et wahekord poliitiliste rühmade wahel weel terawamaks läheks, kui ta senni oli. Ja see on täitsa arusaadaw, sest iga poliitiline rühm tahaks tulewastel walimistel enesele wõitu saada. Nii oleks siis see päris asjata raskus.

Lõpuks iga uus walimine toob kaasa

oma jagu uusi kulusid. Ja meie ei peaks unustama, et tulewa-aasta kewadel on meil ees uued Riigikogu walimised, nii et walimisi liiga palju oleks. (O. Gustawson, is.: Suwel on presidendi walimised, härra Luur!) Lõpuks tüdineksid kodanikud ära neist ilmlõpmata walimistest. (O. Gustawson, is.: ...siis ei oleks üldse mitte walimisi tarwis!) Kui meie aga tõstame normi 3%-di wõrra, siis teeme selle protsendi vähemalt $\frac{1}{2}$ -ks, ja siis igatahes igalpool nii kergesti uusi walimisi ette wõtta ei saaks ja see oleks just wäga tähtis kohtadele, kus omawalitsuse tegelased juba üksiteisega ära on harjunud ja hästi läbi saawad waatamata selle peale, et nende ilmawaated lahkumise-wad on. Ja isegi ühise wäerinna mehed ei ole igalpool kaugeltki mitte puhastwerd kommunistid, nagu selle seaduse põhjal wõib arwata. Ühise wäerinna meeste hulka on sattunud päris lihttöölisi, keda on petetud, — mis wiimasel ajal awalikuks tulnud — kes isegi ei teadnud, et siin kommunistidega tegemist on. Seal on inimesi, kel kommunistidega midagi ühist ei ole. Kui meie neid lühikesi põhjendusi arwesse wõtame, siis arwan mina, et meie otsusele jõuame, et tuleks käesolewat paragrahwi nii parandada, et omawalitsuste wolikogude ja nõukogude laialisaatmine nii wäga lihtne ei oleks. Igatahes peaksime seda korda natukene raskendama, et wõimalusi anda seal uusi walimisi ette wõtta, kus need ilmtingimata tarwilikud on. Kus aga see mitte tarwilik ei ole, seal ei maksaks lühikese aja tõttu, mis weel alles jäänud, uusi walimisi ette wõtta. Kui meie selle protsendi tõstaksime $\frac{1}{2}$ -diku peale, siis jääksid igatahes mitmes kohas walimised ära, kus muidu selle seaduse põhjal uued walimised peaksid olema. Seda soowiwad ka nende kohtade omawalitsuste tegelased, kes, nagu ma juba tähendasin, üksiteisega ära harjunud ja kelle terawad wahekorrad, mis nende wahel waremalt olnud, palju siledamaks muutunud.

J. Jans (sd.): Juba l lugemisel tähendasin selle seaduse kohta, et ta meie põhiseadusega, samuti ka makswas kriminaalseadustikus leiduwate põhimõtetega kooskõlas ei ole. Muuseas on käesolewas § 3-das määrus, mille järele teatud seltside wõi ühingute poolt esitatud kandidaatide nimekirjad makswusetaks tunnustatakse ilma pikema kaalumisetä,

kui nende nimekirjade sisseandjad organisatsioonid on sulatud. Nii ei ole selle seaduse järele enam juttu kodanikkude karistamisest nende individuaalse süü eest, waid nende süü on juba see, et nad kuidagi wiisi on sattunud teatud organisatsiooni kandidaatide nimekirja. Minu eelkõneleja, kes sugugi ei kuulu sotsialistliku ilmawaatega inimeste hulka, tähendas, et palju inimesi on sattunud kommunistlikkudesse nimekirjadesse teatud pettuse läbi, selle tõttu, et kommunistid walimistel oma õige nime all ei esinenud. Sellepärast leian mina, et käesolewa seaduse § 3 tuleks niiviisi muuta, et ta oma sisu järele oleks kooskõlas makswate kriminaal-õiguse põhimõtetega. Ja nimelt, et iga üksik isik wõiks oma süü suuruse järele wastutada ja igati wastutaks oma tegude eest. Õiguse järele peaks see paragrahw tagasi antama komisjoni selleks, et teda kokku kõlastada kogu käesolewa seaduse eelnõuga ja makswate seadustega. Mina teeksin järgmise ettepaneku: kustutada maha § 3 neljas rida, sõnad: „Nimekirjad makswusetaks ja nende“ ja waele panna sõnade järele. „... (K. Päts, põl.: Mitmes paragrahw?) § 3. ... ja waele panna sõnade järele „siseministri määrusega“, maha kustutades sõna „mille“: „kui nad on selle seaduse § 1-es ettenähtud tegewuse eest wastutusele wõetud“. Edasi tuleks paragrahw nii, nagu ta paljunduses on: „Siseministri määruse peale wõib kaewata administratiiv kohtupidamise seaduses ettenähtud korras“ jne., nõnda et paragrahw parandatud kujul oleks järgmine:

„Kui eelmistes (1 ja 2) paragrahwides kirjeldatud ühingud, seltsid, rühmitused wõi nende liidud on esitatud omawalitsuse nõukogudes wõi wolikogudes, siis tunnustatakse nende poolt walimistel esitatud kandidaatide nimekirjade järele walitud esitajate wolitused lõppenuks siseministri määrusega, kui nad on selle seaduse § 1-es ettenähtud tegewuse eest wastutusele wõetud. Siseministri määruse peale wõib kaewata administratiiv kohtupidamise seaduses ettenähtud korras“ ... jne. Nõnda et ei tunnistata mitte nimekirjad makswusetaks, waid tunnustatakse iga kandidaadi wolitused eraldi makswusetaks. (Siseminister K. Einbund: See on ju praegune kord, nõnda on wõimalik praegu ka ilma selle seadu-

seta talitada.) Jah, mina leian ka seda, nagu mina juba l lugemisel tähendasin, et see on täiesti wõimalik ja ei ole selleks mingisugust eriseadust tarwis. Minul poleks selle wastu midagi, kui see § 3-as hoopis wälja jäetaks. Mina leian aga, et organisatsioonid ja rühmitused on kõige kardetawamad, kuna üksikud isikud mitte nõnda kardetawad ei ole. (Aruandja J. Holberg: Aga wäikesed rühmitused?) Wäikesed rühmitused ei ole tegelikult mingisugused organisatsioonid, nõnda et neid selle seaduse alla arwata ei saa. (Aruandja J. Holberg: Kolmeliikmeline rühmitus wõib juba organisatsioon olla.) Olgu pealegi, aga juriidiliselt ei ole ta mingisugune organisatsioon, samuti ei saa ta nii wäiksearwulisena faktiliselt midagi teha. (Aruandja J. Holberg: Aga kui ta faktiliselt tegutseb?) Kui on ainult faktiliselt mingisugune organisatsioon olemas, siis ei saa Teie teda käesolewa seaduse põhjal kui niisugust mitte wastutusele wõtta, waid peate ikkagi kriminaalseadustiku poole pöörama ja üksiku isiku wastutusele wõtma. Mina leian sellepärast, et kuna see seadus tegelikult on kawatsetud mitte pöranda all olewate organisatsioonide likwideerimiseks, waid et ta on arwatud ametlikult wõi legaalselt tegutsewate organisatsioonide kahjutaks tegemiseks, siis arwan mina, et kui mitte ei taheta § 3-at seadusest wälja jätta, waid leitakse, et ta kuidagi wiisi tarwilik on, siis peaks teda parandatama nii, nagu mina seda ette panin, nõnda et oleks § 1-es ja teistes paragrahwides ülesseatud seisukohad ühtlustatud, sest et § 3-as minu poolt ettepanud kujul wiiks käesolewa seaduse makswate kriminaalseadustega kooskõlasse.

O. Gustawson (is.): Puhuks, kui rkl. Jans'i poolt tehtud ettepanekut wastu ei wõetaks, panen mina ette § 3-at redigeerida järgmiselt: „On mõni omawalitsuse nõukogu wõi wolikogu koosseisu kuuluw rühm § 1 tähendatud sihid omaks wõtnud wõi oma tegewuses nende elluwõimise poole kaldunud, siis tunnustatakse nimekirjad, mille järgi tähendatud rühm walitud, makswusetaks ja nende nimekirjade järgi walitud esitajate wolitused lõppenuks siseministri määrusega, mille peale wõib kaewata administratiiv

kohtupidamise seaduses ettenähtud korras iga wastawa nimekirja järgi walitud esitaja kui ka iga kandidaat, kes weel ei ole astunud esitajana omawalitsuse nõukokku wõi wolikokku.

Kui selle tagajärjel omawalitsuse nõukogu wõi wolikogu koosseis wäheneb 20% wõrra wõi rohkem, siis kuulutab siseminister wälja uued walimised.

Märkus. Wolitused ei löpe neil sulatud rühmade liigetel, wõi nende kandidaatidel, kes kunni siseministri sulgumismääruseni on wälja astunud sulatud rühmast.“

Selle ettepaneku põhjenduseks oleks mul öelda järgmist: Ma olen algusest peale olnud § 3-a wastu üldse. Oleks kõige õigem § 3 tagasi lükata. Seda aga arwatawasti ei tehta. Järelikult tuleb katsuda seda kurja parandada nõnda palju, kuiwõrd see praegu walitsewa meeoleolu juures wõimalik.

Kindel on, et ei ole mindud kuskil maal kommunismi wastu wõitlemises nõnda kaugele, kui tahetakse minna meil käesolewa erakorralise seadusega. Kommunistlikku liikumist on likwideeritud Soomemaal, sellekohaseid seadusi on pandud maksma Saksamaal, Rumeenias ja mujal, aga üheski seaduses ei leia teie määrust, mille põhjal kommunistlikud nimekirjad tühistatakse tagant järele on gros. Soomes, Saksamaal, Rumeenias, igalpool on tegutsemas kommunistlikud rühmitused, nii parlamentides kui ka omawalitsuse esituskogudes. Meil aga tahetakse kõik kommunistlikud rühmitused, kommunistlikud mitte nii palju sisuliselt kui waid nimeliselt, — likwideerida ühe ropsuga.

Juba see wiis, kuidas seda teha tahetakse, sunnib kahtlema. Käesolew ettepanek üldkommisjonilt on juba kolmas wariant § 3-ale. Wabariigi Walitsus esitas § 3 kujul, milles oli ette nähtud, et siseminister administratiiv korras tunnustab omawalitsuse esituskogude liigete suhtes ja Riigikogu oma liigete suhtes teatud esitajail ning nende kandidaatidel walimise õiguse kaotatuks, ja nende wolitused lõppenuks. Nii siis — administratiiv korras taheti wõtta teatud kodanikkudelt nii aktiivne kui ka passiivne walimisõigus — arwatawasti pealegi eluksajaks. Kohtuministeeriumi ringkondades leiti, et sarnane lihtsustatud talituswiis on täielikult kooskõlas meie põhiseadusega. Seaduse arutamisel üld-

komisjonis näidati aga, et sarnane moodus oleks wastolus ühelt poolt meie põhiseadusega ja teiselt poolt walimisseadusega. Sest põhiseadus ja walimisseadus fikseeriwad kindlasti need kategooriad, kes ja millistel tingimustel aktiivsest kui ka passiivsest walimisõigusest ilma jääda wõiwad. Selle tagajärjel weendus ka kohtuministeeriumi esitaja lõpuks, et siin tõesti on olemas wastolu meie põhiseadusega. Kohtuministeeriumi esitaja härra Reinholdt istus sealsama maha ja mõne minuti kestes leidis ta uue redaktiooni sellele väga sügawalt kodanikkude põhiõigusi riiwawale uuele põhimõttele. Uue redaktiooni järgi pidi talitutama nii, et siseminister omawalitsuste esituskogude liigete ja nende kandidaatide ja Riigikogu oma liigete ning nende kandidaatide suhtes tunnustab lihtsalt wolitused lõppenuks ja asi nudi. Walimisõigus aga, nii passiivne kui ka aktiivne, jääb teatud isikutele alles. Taas näidati, et seegi wärskelküpsetatud redaktioon on puudulik. Ei saa millegagi põhjendada, et lihtsalt wõetakse ja teatud esitajad hulk aega peale walimiste möödumist hulga-kaupa kõrwaldatakse omawalitsuste esituskogudest administratiiv korras wõi Riigikogust wiimase otsusel, kuna kõrwaldatuil ometi alles jääb nii aktiivne kui ka passiivne walimisõigus. Iseäranis täbar oli lugu Riigikoguga. Teatawasti ei näe meie põhiseadus ette Riigikogul sarnast funktsiooni, et ta wõiks teatud osa oma liigetest lihtsalt wälja heita, ilma et wäljaheitmise eelduseks oleksid põhiseaduse § 40 ettenähtud asjaolud. Samuti ei näe põhiseadus ette, et wõiks walimisnimekirju peale walimistagajärgede jousseastumist tagantjärele tühistada. Nõnda et ka see kohtuministeeriumi uus moodus põhiseaduse otsa kõwasti komistas. Lõpuks on nüüd kahe ebaõnnestunud katsetamise järgi jõutud nii kaugele, et on Wabariigi Walitsuselt esitatud ja üldkomisjonis wastu wõetawaks tunnustatud § 3 Riigikogule teistkordselt esitatud kujul. Selle järgi kujuneb lugu nii, et Riigikogu käesolewa seaduse esimesest osast hoopis wälja jääb. Esimene osa käsitab ainult omawalitsuse esituskogude teatud rühmituste likwideerimist. Aga isegi nüüd wõib päris põhjendatult kahelda, kas § 3 on kõigiti kooskõlas meie põhiseadusega ja walimisseadusega. Meie walimisseaduse üks põhimõte on ometi see, et kõrwaldatuks wõib

esitajaid tunnustada ainult walimisõiguse kaotamise tagajärjel kohtuliku otsuse põhjal. Nimekirjade tawalikuks tühistamiseks on nähtud ette teatud tähtaeg. Kui aga peale walimisi on möödunud 1, 2 wõi isegi tükk kolmatki aastat, siis arwan ma, et administratiiv korras nimekirju enam tühistada ei saa ei Riigikogu, ega ka omawalitsuste esituskogude suhtes. Kui tahetakse teatud esitajaid hiljem kõrwaldada, siis on minu arwates selleks ainult üks tee — kohtulik kord. Nüüd aga tahetakse ühe ropsuga kogu küsimus otsustada administratiiv korras.

Aga asudes sellelegi libedale teele, tuleks ometi hoolitseda, et siin talitatakse kaaludes ja ettewaatlikult. Aga seda ei tehta. Käesolewas seaduses selle praegusel kujul on rida momente, mis absoluutselt wastuwõtmatud. Eelkõige § 3-da esimene lõige. Tähendatud lõike järgi kujuneb lugu nii. Siseminister on administratiiv korras sulgunud ühe organisatsiooni wõi rühmituse, — põhjusel, et see on töötanud suunas, mille keelab § 1. Selle organisatsiooni sulgumise otsusele järgneb automaatselt kõigi samanimeliste omawalitsuse esituskogude rühmituste sulgumine kohtadel, ilma et küsitaks, kas need rühmitused on tegutsenud samas suunas, wõi pole nende ja sulatud organisatsiooni wahel peale selle, kui walimisprotseduur läbi, enam mingisugust läbikäimist ega kokkupuutumist olnud. Teiste sõnadega, ühe organisatsiooni pattude pärast peawad kannatama kõik samanimelised rühmitused. Meie teame aga, et meie praeguse poliitilise arenemise tasapinna juures ei saa juttugi olla ühtlasest koordineeritud tegewusest omawalitsuse esituskogudes erirühmituste suhtes, ei saa juttugi olla sellest, et kõik omawalitsuskogude erirühmitused töötaksid kindlas kontaktis teatud keskkoondustega. (W. Linnamägi, krst.: Keda Teie nüüd kaitsete, kas kommuniste? M. Laarman, põl.: Kommuniste jah.) Kui ühiswäerindlased Tallinna linnawolikogus awalikult propageerisid makswa riigikorra kukutamist ja kõike seda, mis keelab § 1-ne, siis ei saa ometi öelda, et kõik töörahwa ühise wäerinna rühmitused oleksid teinud sedasama. Wõtke näiteks Pärnumaal Karksi wald, kus 19-nest nõukogu liikmest enamus töörahwa ühise wäerinna rühmal. Minu teada ei ole kogu selle aja kestes, kus nad on olnud enamuses,

ei siseminister, ei ka kohalik maakonnavalitsus ainustki wallanõukogus tehtud otsust ümber lükanud. See rühm, waatamata oma nime peale — töörahwa ühise wäerinna rühm — on tegutsenud täiesti loiaalselt, seadustega lubatud piirides. Minu arwates näib olewat absoluut wastuwõtmatu, kui sarnaste rühmituste sulgumisele asutakse Tallinna ühiswäerindlaste pattude pärast. (M. Laarman, põl.: Wallawanem kõrwaldati ametist kelmuse pärast, tuletagemeelde.) Tuletage endi Andersoni meelde. (M. Laarman, põl.: Meie ei kaitse teda, Teie aga kaitsete.) Ma arwan, kui üks põllumeeste rühmast on süüdi, ega sellepärast ei saa weel kõiki põllumeestekogusid häbiposti naelutada. See peaks Teilegi selge olema, härra Laarman. Tallinna linnawolikogu ühiswäerindlaste pattu ei saa milgil tingimisel panna Karksi ühise wäerinna süüks. Siin tuleb üles seada põhimõte, et iga rühmituse kohta tuleb indiuiduaalselt teha selgeks § 1 põhjal inkrimineeritaw süü. (Aruandja J. Holberg: See on praegu olemas.) Lugege, siis näete, kas see on olemas. Teil on täna nii, homme teisiti, sedamööda, kuidas tuul, — kas põhjast wõi lõunast. Aga tuule peale ei saa rajada ühtki paragrahwi. Päris kindel on, et § 3 praeguse redaktsiooni põhjal wõib kõik teatud nimelised rühmitused sulguda en block nii, nagu seda meil juba tihti peale tehtud ongi. Minu arwates tuleb § 3 wõtta wastu minu poolt esitatud redaktsioonis. See läheb oma esimeses osas üldkommisjoni ettepanekust lahku ainult sellepolest, et sulgumisküsimus kõikide rühmituste suhtes lahendatakse üldkommisjoni poolt esitatud II lõike põhimõttel. Täiesti arusaamatu põhjustel on miskipärast tarwilikuks leitud § 3-dasse esimest lõiget selle praegusel kujul sisse wõtta, sest kui seda lõiget tõlgitsetaks nii, nagu aruandja härra Holberg tõendab, milleks siis see esimene lõige õige tarwilik. Kui mõni üksik esituskogude rühmitus on kaldunud tege wusse, mis on keelatud § 1 järgi, siis on siseministril õigus seda rühmitust sulguda. Kõik rühmitused, mis on loetletud esimeses lõikes, käiwad järjekult teise lõike alla. Kui aga siiski tahetakse kirglikult kaitsta esimest lõiget, siis ainult selle tagamõttega, et siseministril oleks õigus üksikuid rühmitusi nende indiwi-

duaalselt süüdi selgitamata sulguda en block.

Meie arwates on see kõige halwem tee, mida mööda üldse wõidakse minna. Meie saame aru, mis otstarbel see sünnib. Kommunismi hädaoht on sildiks, mille warjul katsutakse kindlustada oma kanda.

Alles täna esines ses suhtes wäga kujukalt härra Luur. Ta leidis, et see, kui 30% esitajaist on teatud esituskogust wälja langenud, weel mingi sarnane õnnetus ega häda pole, mis tingiks uued walimised. Ma kuulasin härra Luur'i wäiteid ja pean tunnistama: tõepoolest, kui meie kodanikud kõik on sarnases arwamises, siis tuleks tõmmata ainult üks konsekvents — need kodanikud tuleksid kõik walimisõigusest hoopis ilma jätta. Sest üks kodanik, kes maha raiub omawalitsuse põhimõtted, pole omawalitsust tõesti mitte wäärt. Kui meie põhi seadus üles seab põhimõtte, et omawalitsuste kaudu teostab walitsemist kohal riigiwõim, siis on sellel oma mõte. Ja mõte on see, et walimiste kaudu awalduwale rahwatahtmisele wastawalt wõimaldada oma asjade juhtimist. (M. Juhkam, tõer.: Kui Teie alati seda räägiksite!) Kui aga härra Luur leiab, et olla otse meeletus omawalitsuste walimisi ette wõtta tihti, isegi siis, kui terwelt 30% endisest koosseisust wälja langenud, kui ta hirmutab kulude küsimusega ja kõige sellesarnasega, siis näitab see meile mitte midagi muud kui seda, et teatud rühmitust linnawolikogust wõi alewi- ning wallanõukogudest wälja surudes, tahetakse seal selle kaudu endale kindlat enamust luua. See tagamõte on kõigile selge ega maksa sellepärast mängida naiwi ilmsüütust.

Waatame näiteks Pärnu ja Wiljandi maakondi. Meie leiame, et need on maakonnad, kus kawatsetawa operatsiooni kaudu põllumeestele on kindlustatud absoluutne enamused. Siin see koer maetud ongi. Kui selle peale wälja minnakse, siis ärgu tuldaгу kõnelema omawalitsuse huwidest ega sellest, et meie ei wõi walimisi tihti ette wõtta sellepärast, et see palju kulusid nõuab ja sekeldusi toob ja et linnawalitsuste liikmed on oma tööga harjunud, jne. Ei ole kujutleda, millist hirmsat kisa tõstaksid kristlikud härrad siis, kui nende oma ihu küljest see 30% maha lõigataks. Siis ei tuleks nad tõesti

mitte halisema, et uued walimised tarbetud.

Mina arwan, — sellega patustame meie omawalitsuste tähtsama põhimõtte vastu, kui keelame rahwale tema tahteawaldamise uute walimiste kaudu, siis kui esituskogude koosseisu nii tuntawalt on muudetud. Kui sealt on näiteks kolmandik, neljandik wõi wiendik liigestest wälja langenud, kas on see esituskogu siis weel rahwa õige tahte otsekohene awaldaja? Wõib ju minna weelgi kaugeemale ja härra Luur'i wiisi öelda, et uued walimised tulewad ette wõtta alles siis, kui 50% liigestest on wälja langenud. Aga kuidas siis on nende inimestega, kes andes oma hääled, pealegi mitteteadlikult, nagu härra Luur'gi rõhutas, sellele rühmitusele, kes käesolewa seaduse põhjal likwideeritakse. — nende huwid ei ole ju „parandatud“ esituskogus enam üldse kaitsitud. Mina arwan, et demokraatliku põhimõtte tähtsamaks nõudeks on see, — neile kodanikkudele tuleb wõimaldada osawõtt omawalitsuse esituskogudest uute walimiste kaudu. Päris wastuwõtmatu ja lubamatu on, kui kunstlikult loote ühe niisuguse omawalitsuse esituskogu, mis ei wasta kaugeltki oma walijate tahtmisele. Ma arwan, et Riigikogus leidub tsiwiilmõtlejaid ringkondi, kellel omawalitsuse tõsised huwid enam südame peal seisawad kui kristlastel ja põllumeestel. (H. Anniko, krst.: Ärge kaitske neid kommuniste nii wäga!) Mina leian, et kommunistide jaoks praegu kõige vähem seda paragrahwi waja on. Aktiivsemad kommunistid, kes omawalitsuse esituskogudes olid, need istuwad pogriss, ja kahekordselt Teie kedagi wangitorni heita ei saa. Nende jaoks on see paragrahw kõige vähem tarwilik. (K. Päts, põl.: Uued tulewad jälle! Sõjaminister J. Soost: Nad signewad kui lutikad!) Jah, signewad küll, eriti weel selles õhkkonnas, mida teie wiimasel ajal nii hoolega kuumaks kütsite — nii poliitiliselt kui majanduslikult. — Kui kärbitakse summasid seal, kus häda kõige suurem, siis ärge imestage, kui torm tõuseb seal, kus tuult külwatakse. (K. Päts, põl.: Saame sellest tormist ka üle, härra Gustawson!)

Minu ettepaneku teise lõike mõte on — omawalitsustes kõigutatud tasakaalu aidata uuesti jalule seada, vähemalt siis, kui praegu wastuwõetawa seaduse põh-

jal $\frac{1}{5}$, see on 20% omawalitsuse esituskogude liigestest wälja langenud. Kui see ettepanek vastu wõetakse, tuleksid uued walimised ette wõtta mitte igalpool, waid ainult mõnes linnas ja maakonnas. Wäga suur ei ole see arw kaugeltki mitte. See ei nõuaks niiwõrd suuri kulusid, mis ära kohutaksid.

Kolmas moment minu ettepanekus tahab kaitsta neid, kes on enne siseministri sulgumismäärust teatud esituskogude rühmitustest wälja astunud. Arwan, — kui tahetakse olla õiglane, siis selle ettepaneku vastu olla ei saa. Kuidas meil tänapäew walimisinimekirju kokku seatakse ja esitatakse, sellest räägiwad wäga kujukat keelt Ploompuu, kartuli-Liiwaku ning teiste sellesarnaste rühmituste nimekirjad. Kandidaatide otsimine, nimekirjade kokkuseadmine ning nende esitamine sünnib wäga tihti nõnda, et juhuslikult kokku hangitakse inimesed, kes kaugeltki tuttawad pole selle rühmituse põhimõtetega, mille kilda nad astuwad. Neid püütakse lihtsalt haneks. Pealegi ei ole millegagi garanteeritud, et teatud rühmitus pärast walimisi wõiks hakata omawalitsuse esituskogus wõi Riigikogus tegutsema sootu teises suunas, kui walimiste ajal lubatud. Tekib loomulikult lahkuminek nendega, kes uut tegevussuuna ei poolda ja lugu lõpeb sellega, et hulk inimesi awalikult teatab: meie ei tunnusta teie seisukohta, meie astume teie rühmast wälja. Nüüd tuleb aga meie erakordne riigikaitse seadus ja ütleb: selle peale waatamata, et teie olete sealt rühmitusest wälja astunud, et teie olete likwideeritawa rühmituse waadetega terawas wastolus, selle peale waatamata peate ometi esituskogust wälja lendama. Mina arwan, et nii ääretu ülekohtune ei tohiks olla, kui tahetakse talitada wähegi erapooletult.

Meil on praegu Riigikogus liige, kelle kommunistid olid tappa otsustanud: inimesed olid palgatud, rewolwrid muretsetud, koht ja aeg kindlaks määratud, ainult õnnelik juhus, et teatud staap enne likwideeriti, päästis selle Riigikogu liikme elu. Kuid sellest hoolimata peaks käesolewa paragrahwi mõtte järgi see liige Riigikogust wälja lendama kui — kommunist. Ei wõi olla pöörasemat seisukohta kui see. Kui tahetakse olla järjekindel ja selle seadusega wõidelda ainult kommunistide vastu, siis on wõimalik üks seisukoht, — tulewad sikkudest lahu-

tada need inimesed, kes on awalikult teatanud, et nad kommunistide seisukohti ei poolda. Minu ettepaneku järgi on maksivad ainult need teadaanded, mis on tehtud kunni siseministri sulgumis-määruseni teatud rühmituse suhtes. See aga, mis pärast seda sünnib, ei saa enam kõne alla tulla, sest miidu hakkaksime meie sõelaga wett kandma. Kui kindral Pöder oma kurikuulsa päewakäsu awaldas ühiswäerindlaste tagandamisest esituskogudest, siis pidi härra siseminister nendegi suhtes tagantjärgi seletama, et Pöder'i päewakäsk on maksew ainult nende esitajate tagandamise kohta, kes pärast päewakäsu awaldamist on ühiswäerindlaste rühmitustest välja astunud. Pretsedent on järelikult olemas. Ma arwan, et seadus ei tohiks olla karmim ega ülekohtusem ajutisest, sõjaseisukorlast tingitud erakordsest määrusest.

Kõigil ettetoodud põhjustel arwan mina, et tohiks wastuwõtmatu olla minu ettepanek. See kõrwaldaks käesolewast paragrahwist kolm suuremat alust, mille peale ma tähelpanu juhtisin. (A. Anderkopp, tões.: Wiimane põhjendus ei ole õige, ta eikäi Riigikogu kohta.)

Siseminister K. Einbund: Austatud Riigikogu liikmed! Härra Gustawson põhjendas oma kõne mõnesuguste eksijäreldustele ja -arwamistele, mida ma pean üldiseks arusaamiseks parandama. § 3 oleks raske nii mõista, et ilmtingimata kõik omawalitsuse esituskogudes olewad, arwatawad riigiwastased organisatsioonid kõrwaldatakse. Esituskogude teatawat liiki rühmade kohta peab tehtama erimäärus ja nimelt motiveeritud erimäärus, kui kõik andmed selleks olemas, et see rühm wõi rühmitus on kuritegelikule alusele kaldunud. Kui meie eriti kõneleme ühisest wäerinnast, siis nagu juba selgunud komisjonides, ei esine ühine wäerind meie ees mitte mingisuguse kindla juriidilise isikuna, samuti ei esine ta, nagu teada rühmitusena, kellel wõib olla oma esitus, oma juhatus jne. Ühine wäerind, kui see kõne alla wõtta, koosneb wäga mitmesugustest üksustest, organisatsioonidest. Ja kui selgunud on, et need üksikud organisatsioonid, millest koosneb ühine wäerind, kuritegelisele alusele on kaldunud, ja kui need siseministri wõi kohtu poolt sulatud ja see sulgumise otsus ka kohtu kinnituse

on leidnud, siis wõib tekkida küsimus üksikute esituste kohta, sama nimekirja kuuluwate üksuste kohta ka omawalitsuse asutustes. Nagu ma juba tähendasin, iga otsuse tegemisel peab selgitatama enne need materjalid, mis põhjust andsid otsuse tegemiseks. Kui meie asja wõtame sellelt seisukohalt, siis langewad kõik need hädaohud ära, millest nii wärwirikalt siin kõneles rkl. Gustawson. (O. Gustawson, is.: Härra Einbund, siis ei ole seda lõiget waja!) Kõneledes sisuliselt sellest paragrahwist, on meile selge, et ilma temata on wõimatu... (A. Anderkopp, tões.: See asi läheb pudruks, kui niimoodi seletate.) ...pärast 1. detsembril meie julgeolekuwõimudel tegutseda, vähemalt raske on tegutseda. § 1. kolmes punktis loeme meie üles misugune tegewus on meil keelatud. Kui § 1-ses ja ka § 2-ses ette nähtud, ja § 1-se alusel tegutsewad ühingud on esitatud omawalitsustes ja need ühingud on tunnustatud kuritegelikkudeks, siis järgneb sellest iseenesest, et tagajärjed peab tõmbama ka nende esitajate kohta, kes omawalitsuse asutustes töötawad. Kui see julgeoleku wõimu tegewus pealegi kohtu kontrolli all seisab, siis ei ole miskisugust hädaohtu, vähemalt sarnast hädaohtu, millest kõneles rkl. Gustawson. Minule tuletab rkl. Gustawson'i kõne seda meelde, et ühise wäerinna organiseerimise töö tagajärjed on meil justkui meelest ära läinud ja justkui selle organiseerimise töö tagajärjed, nagu nad 1. detsembril meil awaldasid, wäga kauges minewikus ja ajaloos oleksid. Aga mina julgeksin meelde tuletada Riigikogu liigetele, et meil ei tarwita mitte nii ruttu lasta ununed a wiimaseaja sündmusi. Kui ei oleks meil olnud 1. detsembril ühise wäerinna organiseerimise töö tagajärgi, siis niisuguse paragrahwiga wõib olla ei oleks ka tuldud. Aga kui see on olnud, siis ei saa teisiti. Mina seletasin juba seaduseelnõu esimesel lugemisel, et meie omawalitsuste esituskogudes kui ka Riigikogus ei tahaks leiduda palju neid tegelasi, kes walmisolekut awaldaksid ühes-töötamiseks isikutega, kes ühendusse on astunud kuritegelikkude organisatsioonidega ja otsekohehes ühenduses olnud 1. detsembril meestega. (Hüüded: P ä r i s õ i g e.) Aga selleks peawad muidugi oma eeldused olema. Kõige esmalt peab olema ühing kuritegelikuks tunnus-

tatud. Ja kui see tunnustamine seisab administratiiv-kohtu kontrolli all, kes wõib siis öelda, et meie omawalitsuste esituskogusid tahame nende tegewuses wiia kitsendustele wastu. Ja kui meie weel arwesse wõtame, et seaduseelnõu wõimalusi annab ka uusi walimisi toimetada teatawa protsendilise wäljalangemise juures, siis kaowad põhjused jutuks, nagu meil sünniks mõnesugune ülekohtus. Niisugune ülekohtus on meie enesekaitseks tarwilik. Aga see ei ole mitte ülekohtus. Muidugi on see praktiline küsimus, mitmekümne protsendilise wäljalangemise juures walimisi ette wõtta. See on puht praktiline küsimus. Aga järele kaaludes walitsuses kui ka walitsuse poolt moodustatud komisjonis, millest osa wõtsid rühmade esitajad, eriti mõnede rühmade esitajad, tuldi kindlale arwamisele, et 30 %-line arw selleks küllaldane on. (A. Anderkopp, tõer.: See on õige. A. Luur, krst.: 33 protsenti! O. Gustawson, is.: Paneme 50 protsenti täis!) Sest kõik teised tegelikud näited, mis meie arwesse wõtsime, ma wõiksin wõtta näitena Pärnu wõi Wiljandi maakonna, nende juures koosseis ei muutu sedawõrd, et parema ja pahema poolte wahel wäga tuntawad lahkuminekid sennisega tuleksid. (A. Anderkopp, tõer.: Ülekaal läheb ühelt poolt teisele, aga ega see tähtis pole praegu.) Igatahes on seisukord nõnda, et uued asemikud tulewad kõige suuremate ülejääkide järele. Kui meie aga hakkaksime suurel arwul uusi walimisi ette wõtma, — samale arwamisele tuli ka komisjon, — meie maakondades, siis sünnitaksime meie sellega praegusel korral asjata töökulu ja asjata jõukulu, milleks kõige tõsisemaid põhjusi ega tarwidusi ei ole. (A. Anderkopp, tõer.: Ega siis aastaga ometi midagi lõhki ei lähe!) Ja pealegi, kui siin jutt on, nagu mina praegu Riigikogu liigete suust kuulen, ühest aastast, wõi kõigerohkem poolteisest aastast. Nendes linnades aga ja nendes waldades, kus wäga suur protsent wälja langeb, seal peab walimised ette wõtma.

Edasi tahaksin mina Riigikogu liigete tähelepanu weel selle peale juhtida, et kõik käesolewa eelnõu paragrahwid selles eelnõus leidsid üksmeelse toetuse kogu walitsuses ja leidsid ka üksmeelse toetuse teistes alaorganides, mis walitsuse poolt moodustati selle eelnõu läbi-

waatamiseks. Ja nii olen mina arwamisel, et ülekohtu selle seaduse põhjal ei sünni. Küll on ta aga meie kaitseks tarwilik.

O. Gustawson (is.): Mina tahtsin õieti teha ainult mõne märkuse härra Einbund'i awalduste puhul. Kõigepealt mis puutub 1. detsembri päranduse, kommunistide päranduse likwideerimisse, siis on asjata härra Einbund'i etteheide meile, nagu oleksime meie liig ruttu need päewad ja nende järeldused unustanud. See ei ole nõnda. Kui meie aga siiski leiame, et kõik korras ei ole, ja konstateerime, et teatud suunas tahetakse minna liiale, siis sellepärast, et meie põhinõudeks enne kui pärast on, — süütud ei tohi kannatada ühes süüdlastega. Teha 1. detsembri eest wastutawaks neid ringkondi kaugel metsatagustes nurkades, kes samuti kui meie siin undki ei näinud sellest, mis 1. detsembril tulemas oli, see oleks — ülekohtus.

Kui härra Einbund arwab, et üldse meie omawalitsuste esituskogudes ei leidu inimesi, kes tahaksid istuda külge-külge kõrwal töörahwa ühise wäerinna nimekirja põhjal walitud kandidaatidega, siis eksib ta. Mul on wastupidiseid teateid Pärnumaalt, nimelt Wändrast ja Tõstamaalt. Tõstamaal on peale muude arreteritud töörahwa ühisesse wäerinda kuuluw wallawanem Sutt. Otsekohe pärast arreterimist on Tõstamaa walla nõukogu otsuse wastu wõtnud, paluda, et Sutt kui mittekommunist wabastataks ja lastaks tagasi oma ametikohuste täitmisele. Wändra wallanõukogu liigetest on arreteritud peale teiste üks wana 60. aastane mees, kellest igaüks wõib, kätt südame peale pannes öelda, et sel inimesel aimugi ei ole sellest, mis kommunistid on teinud ja mis nad teha kawatsewad. Wändra wallanõukogu on otsustanud ühel häälel saata Pärnu palwekirja, et see kodanik, kes küll nimeliselt on walitud töörahwa ühise wäerinna nimekirja järgi, wabastataks kui mittekommunist, kes Eesti riigile põrmugi kardetaw ei ole. Sarnaseid näiteid wõiks tuua mujalt. Ja mida need näited ütlewad. Aga seda, et rahwas kohapeal wäga hästi oskab wahet teha, kes tõelik kommunist on ja keda selleks ainult arwatakse. See, et teatud isik on kandideerinud töörahwa ühise wäerinna nimekirjas, ei näita weel kaugeltki seda, et ta on olnud ühes komp-

lotis kommunistidega, ja et ta seda heaks kiidaks, mis 1. detsembril sündis. Tema on loiaalne Eesti riigi kodanik, ja kui sarnane peaks tema kaitset leidma ka pärast 1. detsembri sündmusi.

Edasi püüdis härra Einbund tähendada, et midagi ei muutu, kui töörahwa ühise wäerinna rühmitused wälja surutakse omawalitsuse esituskogudest. Pärnu- ja Wiljandimaal näiteks jääda wahekorrad endisteks. Härra Einbund teab aga selleks liiga hästi Pärnu- ja Wiljandimaa wahekordi, et teadmatult nõnda wõiks eksida. Pärnumaal on praegu 7 põllumeestekogude esitajat 8 teise wastu. Kui aga ümberpaigutamine tuleb, siis muutub wahekord tõesti arwuliselt „ainult“ nii palju, et põllumeestele 8, teistele 7 esitajat jääb. Et see aga sisuliselt palju tähendab ja jõudude wahekorra tasakaalu raskuspunkti sootuks teisele pinnale asetab, see on ka härra Einbund'ile väga hästi teada. Samuti on talle teada, et Wiljandimaal seisawad 7 põllumeeste esitajat 8 teise wastu. Kui sealgi see „kuuejagamine“ tuleb, siis muutub wahekord waid niipalju, et põllumehed oma kaheksa häälega on maakonnas absoluutsed peremehed ja wõiwad teostada selle, mis nad pärast eelwiimaseid walimisi tegid, — kõik teised rühmitused, tööerakond ja asunikud kaasa arwatud, heita ilusti ukse taha.

Siis edasi, kui wõetakse... (J. H ü n e r s o n, põl.: Kas see riigile kahjuks wõi kasuks on?) Ma usun, et riik ei ole kogupõllumeeste monopool. Eesti riik ei alga ega lõpe kogupõllumeestega. Ta on natukene suurem. Ärge siis rääkige sellest, et põllumeeste huwid ühte langewad kogu riigi huwidega. (J. T e m a n t, põl.: Kas Teie huwid kommunistide omadega ühte langewad?) Härra Einbund eksib, kui ta ütleb, et wõttes uute walimiste tarwe tunnustamiseks 30% wäljalangenud liigete alammäära asemele 20%, väga mitmel pool tuleksid uued walimised. Minul käsitada olewate andmete põhjal tuleksid 20% juures uued walimised Pärnumaal ja Tartumaal ning Narwa, Tartu, Wiljandi, Pärnu ja Tallinna linnades, peale selle weel mõnes wallas ja alewis. Kui aga see olekski nõnda, et uued walimised tuleksid igas omawalitsuses, siis ei tohiks seegi meid kohutada — pea lähtekohaks peaks igal tingimusel jääma walijaile wõimaldada oma esitajate saatmine esi-

tuskogudesse proportsionaalsuse põhimõtte alusel.

Kõigil neil kaalumistel peaks minu ettepanek wastu wõetama.

J u h a t a j a **A. Jürman:** Lõpusõna on aruandjal.

A r u a n d j a **J. Holberg:** Minul oleks öelda selle kohta, mis härra Gustawson rääkis, nimelt § 3-da kohta järgmist. § 3-da esimene lõige on tingitud selle läbi, et meil ei ole walimisseadused küllalt täielikud ja ühes sellega tuli riigikorra kaitseseadus teises ja kolmandas lõikes täiendada. Meil oli niisugune ebaloomulik seisukord tekkinud, et kui teatud rühmitused wõi ühingud esitasid nimekirju, siis meie walimisseadused keelasid wastu wõtta sarnaseid nimekirju, mille pealkirjaks oli midagi moraaliwastast wõi seadusewastast. Kui näiteks keegi kodanikkude rühm esitas nimekirja „hobusewargate seltsi“ nimetuse all, siis ei wõetud sarnast nimekirja wastu, sellepeale waatamata, et sisuliselt wõis see rühm mitte midagi kuritahtlikku korda saata. See selts tahtis, wõib olla, teoreetiliselt uurida seda küsimust, kuid walimise komitee poolt ei wõetud seda nimekirja wastu. Tuli aga ka wastupidine seisukord esile, kus pandi nimekirjale väga moraalne ja seadusepärane pealkiri, ütleme „8-nda päewa pühitsejad“, sisuliselt aga kaldusid nad nende sihtide poole, mis käesolewa seaduse §§ 1; 2 ja 3-das on keelatud. Nad wõisid wabalt oma nimekirjadega esineda, tegelikult aga nende tegewus sisaldas kuritegewust, lihtsalt walitsusasutusi peteti. Ühine wäerind on suutnud oma nimekirju walitsuse silma ees seadusepäraseks teha, kuna nende tegewus tihipeale kaldub sinna poole, mis § 1 keelab. Sellest asjaolust oligi tingitud, et § 3-da kolmas lõige wastu wõeti. Käesolew küsimus oli arutamisel üldkommisjonis, kus samasuguseid wäiteid ette toodi härra Gustawson'i poolt, nagu täna üldisel koosolekul. Üldkommisjon leidis, et meie üldise olukorra ja seisukorra poolest ei ole mitte wõimalik seda paragrahwi sarnasel kujul wastu wõtta, nagu härra Gustawson tähendas naaberriikide kohta, et seal ei ole mitte kommunistide wastu sarnaseid karme abinõusid tarwitusele wõetud, siin peab aga tähendama, et mõned riigid on sellest hädaohust palju kaugemal kui meie, ja teiseks on

seal wõimalik wastu panna sarnastele seaduswastastele tegewustele muid palju mõjuwamaid abinõusid teiste seaduste alusel. (O. Gustawson, is.: Kus kohas?) Nagu näiteks Lätis. See on just see tagajärg. Meie üldine seisukord nõuab ja sunnib, et niisuguse seaduse erakordselt maksuma paneme, sest wabadus oli liiga suur, mis kommunistide tegewusele wõimaluse andis sarnaselt talitada, nagu selle üle 1. detsember tunnistust andis.

Üldkommissjoni nimel ei saa mitte ühineda nende parandustega, mis siin härrade Gustawson'i, Luur'i ja Jans'i poolt on tehtud. Teen ettepaneku § 3 wõtta wastu sarnasel kujul, nagu ta on esitatud üldkommissjoni poolt.

Juhataja **A. Jürman**: § 3 kohta on esitatud järgmised parandused: härra Luur'i poolt: „Wõtta § 3-da esimese lõike kolmandas reas sõnade: „siis tunnustatakse nende poolt walimistel esitatud kandidaatide nimekirjad makswusetaks ja nende nimekirjade järele walitud esitajate wolitused lõppenuks“ asemele sõnad: „siis wõib tunnustada nende poolt walimistel esitatud kandidaatide nimekirjad makswusetaks ja nende nimekirjale järele walitud esitajate wolitused lõppenuks“; teiseks: „wõtta § 3-da lõike teises reas sõnade: „wäheneb 30% wõrra wõi rohkem“ asemele sõnad: „wäheneb 33% wõrra wõi rohkem“.

Rkl. Jans'i poolt on tehtud järgmine parandus: „§ 3. maha kustutada sõnad: „nimekirjad makswusetaks ja nende“... ja wahele panna sõnade järele: „siseministri määrusega“, maha kustutades sõna „mille“: „kui nad on selle seaduse § 1. ettenähtud tegewuse eest wastutusele wõetud. Siseministri määruse peale wõib kaewata“... jne.“

Rkl. Gustawson'i poolt on esitatud ümberredigeeritud kujus § 3, mida wõiksime oma ulatuse poolest lugeda sarnaseks härra Jans'i parandusele. See kõlaks järgmiselt: „On mõni omawalitsuse nõukogu wõi wolikogu koosseisu kuuluw rühm § 1. tähendatud sihid omaks wõtnud wõi oma tegewuses nende eluwiiamise poole kaldunud, siis tunnustatakse nimekirjad, mille järele tähendatud rühm walitud, makswusetaks ja nende nimekirjade järele walitud esitajate wolitused lõppenuks siseministri määrusega, mille

peale wõib kaewata administratiiv-kohupidamise seaduses ettenähtud korras iga wastawa nimekirja järele walitud esitaja kui ka iga kandidaat, kes weel ei ole astunud esitajana omawalitsuse nõukokku wõi wolikokku.

Kui selle tagajärjel omawalitsuse nõukogu wõi wolikogu koosseis väheneb 20% wõrra wõi rohkem, siis kuulutab siseminister wälja uued walimised.

Märkus. Wolitused ei lõpe neil sulutud rühmade liigetel, wõi nende kandidaatidel, kes kunni siseministri sulgumismääruseni on wälja astunud sulutud rühmest.“

Mina kawatsen neid parandusi hääletamisele panna nende ulatuse järele. Kõigepealt tuleks hääletamisele rkl. Jans'i poolt esitatud parandus, siis rkl. Gustawson'i parandus ja lõpuks, kui need parandused läbi ei lähe, tuleksid hääletamisele rkl. Luur'i parandused.

Hääletamisele tuleb rkl. Jans'i ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Gustawson'i ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Luur'i ettepanek § 3. esimese lõike kohta. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 23, wastu 34 häält, — seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Luur'i ettepanek § 3. kolmanda lõike kohta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Panen § 3 hääletamisele komisjoni redaktsioonis. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 3 wastu wõetud.

Kuna koosolek üle kahe tunni kestnud, siis kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 7.15 min.

Pärast waheaega jätkub koosolek kell 7.40 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Jürman**.

Sekretääri kohal abisekretäär **J. Piiskar**.

Juhataja **A. Jürman**: Riigikogu koosolek kestab edasi.

Aruandja **J. Holberg** (loeb):

II. Riigikogu

Riigikogu walimise, rahwahäälendamise ja rahwaalgatamise õiguse seadust täiendatakse järgmiste §§ 37¹ ja 37².

§ 37¹. Ei võida esitada kandidaatide nimekirja seesuguse organisatsiooni või kodanikkude rühma poolt, kelle tegevuse sihiks on:

1) Eesti wabariigi põhiseadusega makmapandud riigikorra või olemasolewa ühiskondliku korra wägiwaldne muutmine.

2) Eesti wabariigi iseseiswuse lõpetamine või wabariigi küljest mõne tema osa lahutamine, või

3) Eesti wabariigi iseseiswust eitawa propaganda arendamine.

O. Gustawson (is.): Ma teen ettepaneku II-ses osas § 37¹ kustutada II-ses lõikes sõnad: „wõi olemasolewa ühiskondliku korra“.

Motiiwid selleks olen ma juba ette toonud § 1-se puhul.

Juhataja **A. Jürman**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Holberg**: 1-ses osas sarnase paranduse tegemise juures, nimelt, et kustutada sõnad: „wõi olemasolewa ühiskondliku korra“ — toodi ette wäiteid, mispärast sarnase paranduse poolt olla ning sellega ühineda ei saa. Samadel motiiwidel leian, et rkl. Gustawson'i poolt tehtud parandust wastu ei wõi wõtta.

Juhataja **A. Jürman**: Rkl. Gustawson'i poolt on sisse tulnud parandus: II-ses osas § 37¹-ses kustutada: teises lõikes sõnad „wõi olemasolewa ühiskondliku korra.“

Panen selle paranduse häälendamisele. (Hääletatatakse.) Nähtawa enamusega on parandus tagasi lükatud. Tuleb häälendamisele § 37¹. (Hääletatatakse.) Nähtawa enamusega on § 37¹ wastu wõetud.

Aruandja **J. Holberg** (loeb):

§ 37². Kui pärast walimisi selgub, et mõni organisatsioon või kodanikkude rühm, kelle poolt esitatud kandidaatide nimekirja järele on Riigikogusse esitajad walitud, eelmises (37¹) paragrahwis tähendatud sihid omaks on wõtnud või oma tegevuses nende elluwiiamise pealc kaldunud ja sellepärast seaduses ette-

nähtud korras sulatud, siis tunnustab Riigikogu oma otsusega seesuguse nimekirja maksusetaks nende kandidaatide suhtes, kes Riigikogusse weel ei ole astunud.

Samuti tunnustab Riigikogu maksusetaks Riigikogusse weel mitteastunud kandidaatide suhtes ka niisuguse nimekirja, mille järele walitud Riigikogu liigetest vähemalt pooled kohtulikule wastutusele on wõetud U. N. S. §§ 99—102, 126, 129¹ või W. N. S. § 1453¹ ettenähtud kuriteos ja Riigikogu loal wangistatud.

O. Gustawson (is.): Ma teen ettepaneku käesolewa paragrahwii lõppu, alates sõnadest: „korras sulatud“ (6-es rida) edasi redigeerida järgmiselt: „siis tuleb seesuguse nimekirja maksusetuks tunnustamine nende kandidaatide suhtes, kes Riigikogusse weel ei ole astunud, Riigikogu otsustamisele.“

Minu meelest on see parandus tarwlik selles mõttes, et Riigikogu, nagu seletuskirjaski öeldud, ei tarwitse igakord teatud kandidaatide nimekirja maksusetuks tunnustada, waid ta wõib siin oma äranägemise järgi otsustada. Sellepärast oleks liig kategooriline öelda, — „tunnustab“. See annab mulje, nagu peaks igal juhtumisel nimekirja maksusetuks tunnustama. Seda ei ole aga mõeldud. Nimekirja tühistamine ei ole Riigikogule kohustaw, waid ta otsustab selle tühistamise harilikus korras.

Edasi teeksin ma ettepaneku, samas paragrahwis II lõige üldse kustutada. Olen juba tähendanud, et kui tahetakse järjekindel olla, siis ei saa teatud isikute süü pärast teisi isikuid sama pärast karistada, ilma et iga üksiku indiwiduaalne süü kindlaks oleks tehtud.

II lõikes on ette nähtud põhimõte, et kui juba pooled Riigikogusse astunud liigetest on süüdi teatawas kuriteos, siis ülejäänud kandidaatide suhtes üldse enam kaalumisele ei tule, kas nad sama kuriteos süüdi on või mitte, waid nad wisatakse kõik korraga üle parda. Mina arwan, et siingi selles lihtsustatud korra süwendamises liiale on mindud. Meil maksab ometi kohtupidamises põhimõte, et ühe süü pärast ei saa teist hukka mõista, ilma et wiimase süü kindlaks oleks tehtud. Siin aga tahetakse Riigikogu sundida sellele libedale teele minema.

Juhataja **A. Jürman**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Holberg**: Mis puutub esimesesse parandusesse, siis tahtakse esimeses lõikes viimase lause ärajätmisega sedasama kätte saada, mis seaduseelnõus eneseki ette nähtud. Seal on selgesti öeldud „siis tunnustab Riigikogu“, mis aga sugugi ei tähenda, et see otsustamine Riigikogule alati obligatoorne on, vaid see kuulub ainult Riigikogu kompetentsi ning Riigikogu võib nimekirja teatawal juhtumisel ka tühistamata jätta. See oleks analoogiline kohtu kompetentsile, kus kohus nii ühte, kui ka teist võib tunnustada. Nii ei ole mingit tarwidust härra Gustawson'i poolt tehtud paranduse wastuwõtmiseks.

Mis puutub II-se lõike väljajätmisesse, siis leidis üldkommisjon, et seda tarwilik on sisse jätta.

Juhataja **A. Jürman**: Rkl. Gustawson'i poolt on esitatud järgmised parandus-ettepanekud: 1) wõtta I-ses lõikes sõna „sulutud“ järele paragrahw järgmiselt: „siis tuleb seesuguse nimekirja makswusetuks tunnustamine nende kandidaatide suhtes, kes Riigikogusse weel ei ole astunud, Riigikogu otsustamisele.“ 2) Wälja jätta § 37² II-ne lõige. Panen esimese ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Panen teise ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb § 37². (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 37² wastu wõetud.

Aruandja **J. Holberg** (loeb):

III.

Linnawolikogude, alewiwolikogude, maakonnanõukogude ja wallanõukogude walimise seadusi täiendatakse: esimest — § 14¹, teist — § 31¹, kolmandat — § 26¹ ja neljandat — § 28¹ järgmise sisuga:

Ei wõida esitada kandidaatide nimekirja seesuguse organisatsiooni wõi kodanikkude rühma poolt, kelle tegewuse sihiks on:

1) Eesti wabariigi põhiseadusega maksmapandud riigikorra wõi olemas-

olewa ühiskondliku korra wägiwaldne muutmine.

2) Eesti wabariigi iseseiswuse lõpetamine wõi wabariigi küljest mõne tema osa lahutamine wõi

3) Eesti wabariigi iseseiswust eitawa propaganda arendamine.

O. Gustawson (is.): Analoogiliselt eelmistele paragrahwidele teen ma ka siin ettepaneku, kustutada III lõikes sõnad „olemasolewa ühiskondliku korra“.

Juhataja **A. Jürman**: Lõpusõna on aruandjal. (Aruandja **J. Holberg**: Ei tarwita.) Aruandja sõna ei tarwita. Rkl. Gustawson'i poolt on esitatud ettepanek kolmandast lõikest wälja jätta sõnad: „olemasolewa ühiskondliku korra“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Panen III osa hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on III osa wastu wõetud.

Aruandja **J. Holberg** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega IV osa — §§ 99—102 ja 129¹, V ja VI osa.

IV.

U. N. S. muudetakse ja täiendatakse järgmiselt:

§ 99. Süüdlast Riigiwanema, Riigikogu esimehe, wägede ülemjuhataja wõi Wabariigi Walitsuse liikme tapmises karistatakse:

surmanuhtlusega wõi tähtajata sunnitöoga.

Sama karistuse alla langeb ka süüdlane selle raske kuriteo katses.

§ 100. Süüdlast wägiwaldses wäljastumises selleks, et muuta Eesti wabariigi põhiseadusega maksmapandud riigikorda wõi lõpetada wabariigi iseseiswust wõi lahutada wabariigi küljest mõnda tema osa, karistatakse:

surmanuhtlusega.

§ 101. Süüdlast § 100 ettenähtud raske kuriteo ettewalmistamises karistatakse:

tähtaegse sunnitöoga.

Kui sellejuures süüdlase käsitusel olid abinõud plahwatuse sünnitamiseks wõi sõjariistade ladu, siis karistatakse teda: tähtajata sunnitöoga.

§ 102. Süüdlast selles, et ta teise wõi mitme isikuga ühines § 100 ettenähtud

raske kuritöö kordasaatmiseks, karistatakse:

sunnitööga mitte üle kümne aasta.

§ 129¹. Süüdlast Eesti wabariigi iseiswust eitawa propaganda arendamises karistatakse:

kinnipidamisega parandusmajas.

V.

N. S. täiendatakse § 1453¹-ga järgmises redaktsioonis:

§ 1453¹. Süüdlast ettekawatsetud tapmises karistatakse surmanuhtlusega, kui tapmine on korda saadetud poliitilistel motiividel.

VI.

Käesolew seadus hakkab maksma tema wastuwõtmisega.

10. Siseminister K. Einbund'i erakorraline teadaanne.

Siseminister
K. Einbund: Austatud Riigikogu liikmed!
Rkl. Schilling kandis ette tänase koosoleku

algul erakorralise teadaande Tallinna Toomkiriku waranduste ülewõtmise asjus. Et eksiarwamisi selles kõrwaldada, eriti õiendusi teha, ettekantud erakorralise teadaande kohta, loen oma kohuseks, Riigikogule ette kanda otsuse, mis tegi siseminister Toompea kiriku waranduste kohta. See otsus käib järgmiselt: „1710. aastal 29. septembril Eestimaa rüütelkonna ja Wene keisri esitaja kindral Baueri wahel Eestimaa allaandmise puhul sõlmitud lepingu (n. n. akordpunktide) järele õiguste ja priwileegiumide kinnitamise kohta usu ja muis asjus (Polnoje sobranie sakonow 1710. a. nr. 2299) pani Eestimaa rüütelkond kinnitamiseks ette muuseas järgmise punkti: „33. Kuna Tallinna Toomkirik juba wanast ajast rüütelkonna päralt on, kellel temas oma pärandatawad istekohad ja matuskohad, sellepärast palutakse, et see kirik rüütelkonnale saaks antud ja temas muid peale saksakeelalisi jumalateenistusi ei oleks, ühtlasi ka temas puhkawaid surnukehasid ei puudutataks.“

Selle peale kinnitas selle punkti kindral Bauer keisri wolinikuna järgmiselt: „33. Kõik see jääb wanade harjumuste juurde ja kuna Toomkirik juba wanast ajast rüütelkonna kirik olnud, sellepärast tema keiserlik majesteet kõik, mis endiste priwileegiumide ja wabaduste juures ol-

nud ja mis sinna kuulub, kõigearmulikult laseb jääda.“

Shalowanaja gramota järele 25. juunist 1742. a. (Polnoje sobranie sakonow nr. 8574) kinnitas keisrinna Elisabet 1710. aastal rüütelkonnale antud õigused ja priwileegiumid weel kord kitsendama ja takistamata kasutamiseks, walitsemiseks ja waldamiseks.

Toomkirikut ja tema warandusi walitsemises sest ajast peale Eestimaa rüütelkond, walides selleks kollektiivse eestseisuse.

1832. aastal kinnitati keisri poolt uus ewangeeliumi luteri kiriku seadus. Selle seaduse järele oli walitsemine kirikute ja nende waranduste üle kirikunõukogude, kolleegiumide wõi konwentide käes, mis koguduste eneste poolt walitud. See kord oli wastolus rüütelkonna õigustega Toomkiriku suhtes, sest siin ei olnud senni kogudusel ega kellelgi muul peale rüütelkonna midagi ütlemist. Toomkirikule rüütelkonna poolt määratud eestseisjad ei käinud kellegi kinnitamisele ega tarwitsenud teistele oma tegewusest aru anda, kui ainult rüütelkonnale.

Rüütelkond, kes senni Toomkiriku asjade ja waranduste walitsejad määranud, ei hakanudki neid iga kolme aasta pärast, nagu seda uus seadus ette nägi, ümber walima, waid palus walitsust otsustada, et Toomkiriku warade walitsemine priwileegiumide põhjal endisele alusele jääks.

Siseminister oli sellega nõus ja eisnes ministrite komiteele ettepanekuga jätta Tallinna Toomkiriku konwendi koosseisu ja tema liigete walimise suhtes kord, mis praegu olemas Eestimaa rüütelkonna eripriwileegiumide põhjal. See otsus kinnitati keisri poolt 25. aprillil 1839. a. (Polnoje sobranie sakonow 1839. a. nr. 2262).

Sellel alusel on Wene seaduste kogu IX. köites, Ustaw duhownõh djel, § 734 juurde märkus tehtud, et Toompea kiriku konwendi ja tema liikmete walimise suhtes maksab erikord.

Ajutise walitsuse poolt 15. aprillil 1919. a. wastuwõtetud seadus „Ew.-Luteriusu koguduste omawalitsuse ajutine korraldus“ määras küll koguduste omawalitsuste asutusteks täiskogu, nõukogu ja eestseisuse koguduse liigete hulgast, kuid ei lahendanud kirikute waranduste saatuse küsimust, eriti aga ei wõtnud rüütelkonnalt tema waldamise ja walitse-

mise õigusi Toomkiriku waranduste suhtes.

Asutawa Kogu poolt 9. juunil 1920. a. wastuwõetud seisuste kaotamise seadus määrab § 2-ses, punkt 3, et kõik rüütelkondade ja nende seisuslikkude asutuste liikuvad ja liikumata warandused tunnistatakse riigiomanduseks ja et need warandused, samuti kui need, mis olid rüütelkondade asutuste walitsemisel, wõetakse Wabariigi Walitsuse waldamisele wastawate ministeeriumide kaudu. § 3-da punktides loetakse üles warandused, mille hulgas kirikud ei ole nimetatud, kuna sama § 3 punkt g määrab, et kõik muud — seaduses nimetamata — rüütelkondade liikuvad ja liikumata warandused ükskõik missugused ja mil kujul, samuti need warandused, mis olid rüütelkondade asutuste walitsemisel, lähewad siseministeeriumi alla. Tallinna Toompea kirik ühes tema päralt olewate warandustega, nagu selgub ülemal pool ettetoodud seaduslikkudest aktidest ja andmetest, on warandus, mis oli 1710. aastast saadik rüütelkonna waldamisel wõi walitsemisel ja ei ole enne Eesti wabariigi tekkimist kui ka pärast seda mingisuguse seadusliku akti wõi korralduse põhjal ühegi teise asutuse omanduseks wõi walitsemisele läinud, sellepärast tuleb see kirik ühes tema päralt olewate warandustega seisuste kaotamise seaduse põhjal wõtta Wabariigi Walitsuse waldamisele wõi walitsemisele siseministeeriumi kaudu.

Toompea kirik on krepostiraamatute järele päriskruntide ja nende peal olewate liikumata waranduste omanik 1-es Toompea hüpoteegi ringkonnas kreposti nr. nr. 14 (kirik), 15, 19, 28, 43 ja 44 — maatükid ja majad — all 2-ses Toompea hüpoteegi ringkonnas nr. 170 ja 171 — Nikiitini tän. nr. 14; — peale selle waestemaja Mõigus ja matuspaik surnukambriga sealsamas. (L. Johanson, sd.: Surnuid ka ei jäeta rahule.) Endine kirikumõisa „Mõigu“ on juba riigistatud. Liikuw wara on orel, kellad ja kiriku inwentaar. Wäärtpaberid Wene rublades ja Eesti markades ja puhas raha pangas hoiul.

Tugedes ülewalpool ettetoodud motiividele ja kõigile aktis leiduwatele asjaoludele ning seisuste kaotamise seaduse § 3 punkt g peale, otsustan:

1) Wõtta siseministeeriumi walitsemisele Tallinna Toompea kirik ühes tema

päralt olewate kinnis- ja wallaswaradega, peale nende, mis on praeguse Toompea koguduse omandus. Sellest otsusest teatada Toompea kiriku kogudusele, kelle käes need warandused praegu tarwitada, wastawate korralduste tegemiseks waranduste walitsemise üleandmiseks. Selle otsuse peale wõib edasi kaewata administratiiwkohtu korras ühe kuu jooksul otsuse kättesaamise päewast.

2) Selle otsuse teostamiseks määran siseministeeriumi ametnikkudest kolmeliikmelise komisjoni, kellele ka ülesandeks teen wälja töötada ettepaneku Wabariigi Walitsusele kinnitamiseks Toompea kiriku waranduste edaspidise kasutamise wiisi kohta. (L. Johanson, sd.: Ja surnud weel lisaks! Wäga elaw pilt Eesti riigi kiriklusest.)

Nagu sellest minu otsusest selgub, ei leia rkl. Schilling'i erakorralises teadaandes ettetoodud wäited mitte põhjendust. Käesolewal korral ei ole meil tegemist kiriku ega ta külge kuuluwate kinniswarade ülewõtmisega, waid siin on tegemist seaduse järele talitamisega, nimelt sellega, et seaduse otsekohelel käsul ja korraldusel wõetakse need warandused siseministeeriumi walitsemise alla, mis kuulusid enne rüütelkonna walitsemisele. Siin wõidakse wahest küll öelda, et mispärast see otsus pärast muude rüütelkonna waranduste walitsemisele wõtmist on järgnenud nii mitme aasta järele. Selle õiendamiseks pean mina tarwilikuks Riigikogule ette kanda, et käesolewas asjas tuli siseministeeriumil kirjawahetus 1923. aasta lõpu poole. Et see küsimus ühenduses on mitmesuguste juriidiliste küsimustega ja uurimistega ajaloo alalt, tuli süweneda enam-wähem põhjalikumalt temasse, mispärast ka siseministeeriumilt on wõtnud selle uurimine mõnda aega. Kui siseministeeriumile niisugune esitis selle waranduse kohta oli tulnud, ja uurimistest juriidilised alused selgunud, oli selge, et siseministeerium ei saanud teisiti, kui pidi juriidiliselt jaa-tawale otsusele tulema, — ta pidi tegema otsuse juba seaduse käsul. Siseministeerium wõib eksida oma otsuse tegemisega, sest siin on käsitamisel juriidiline küsimus, kuid eksituste ärahoidmiseks annab meie kohtukord wastaspoolele wõi asjasthuwitatud poolele õiguse edasi kaewata kõrgemasse Riigikohtusse, kus asi wõib leida juriidiliselt kõikkülge sel-

gituse ja õige otsuse wastawalt meie seaduslikule korrale. Ja sellepärast, kui asjaosalised on teisel arwamisel seadusest, siis on loomulik, et nad tarwitawad kohtu korda. Sellest selgub ka ühtlasi, et käesolew küsimus, nimelt Toompea kiriku waranduste kui endiste rüütelkonna walitsusel olewate waranduste siseministeeriumi walitsemisele wõtmise küsimus ei ole mitte poliitiline küsimus, waid puht juriidiline. Sellest selgub ka, et seda wähem on see küsimus kirikupoliitiline, (L. Johanson, sd.: Just kirikupoliitiline!) sest teatawasti ei ole meie walitsusel mingit põhjust kiriku sisemistesse asjadesse segada. Ja kui see küsimus ei ole poliitiline, ega ka kirikupoliitiline, waid juriidiline, siis näitab meie riigi ja kohtu kord kõik teed selleks ette, kuidas siseministri otsuse peale edasi kaewata, et erapooletu kohus wõiks lõpuotsuse teha. (L. Johanson, sd.: H ü ü a b m i d a g i w a h e l e.)

Juhataja **A. Jürman**: Palun rahu, rkl. Johanson.

Siseminister **K. Einbund**: Kui praegusel korral siseminister oleks jätnud asja otsustamata, siis oleks wõidud siseministrit süüdistada selles, et ta wõim tegewuseta seisis küsimuse otsustamisel, mida ta seaduse järele peab otsustama.

Mis puutub waranduste edaspidisesse kasutamisesse, siis oleneb see Wabariigi Walitsuse seisukohast, otsusest. Wastawalt sellele peaks siseministeerium Wabariigi Walitsusele ettepaneku esitama. Mina olen ka andnud komisjonile juhtnöörid, missuguses sihis waranduse kasutamise otsuse eelnõu kokkuseadmisele tuleks asuda. Ja on arusaadaw, et nende waranduste juures tuleb arwesse wõtta seda, milleks need warandused omal ajal asutatud, ja missugused neil ajaloolised sihid olid määratud. Siinjuures ei taha ma mitte ette öelda, et Wabariigi Walitsus kasutamise küsimuse otsustab ilmtin-gimata selle järele, kuidas siseministeeriumi poolt ette pandud. Kas walitsus minult esitatud eelnõu kinnitab wõi mitte, seda ma praegusel korral ei tea. Ja see ei ole praegusel korral ka tähtis. Waid tähtis on see, et siseministeerium oli sunnitud seaduse nõudel selle otsuse tegema ja tähtis on ka see, et selle otsuse peale on wõimalik edasi kaewata kohtu korras, milles ka selle küsimuse õige juriidiline alus peab selguma, muidugi

niisugusel korral, kui asjaosalised leiawad, et minu otsus õige ei ole. Sellepärast mina paluksin Saksa rühma liikmeid wastu wõtta see teadmine, et siin on tegemist õiguslikkude küsimustega, aga mitte poliitilistega. Sellepärast kaotab erakorralise teadaande sisu suurelt osalt oma aluse.

Juhataja **A. Jürman**: Isiklikus asjas on sõna rkl. Gustawson'il.

11. O. Gustawson'i O. Gustawsonawõtmine isiklikus asjas. **O. Gustawson (is.):** Ühe minu tänase sõnawõtmise puhul olla

rkl. Temant, nagu minule mu rühma selt-simehed teatasid, wahele hüüdnud: Meie rühm töötada käsikäes kommunistidega. Mina ei tea, kas härra Temant üldse mõtleb, kui ta wahele hüüab. Kui härra Temant tõesti peaks mõtlema, siis ei tohiks talle teadmata olla, missugune waenulik wahekord juba waremalt on walitsenud meie ja kommunistide wahel. Sellest wahekorra terawusest kisendab meie rühma kuuluwa seltsimehe Nanilson'i tapmine. See walatud weri ei kõnele käsikäes töötamisest, härra Temant.

Mis aga puutub isiklikult minusse, siis arwan, et ma ei eksi edasi andes korwalsaadud andmeid, et minu nimi on figureerinud ühe esimese surmakandidaadina kommunistide proskriptsiooni — lehel. Mina ei ole kuulnud sedasama härra Temant'i kohta. Kõige selle põhjal tõrjun kategooriliselt tagasi härra Temant'i insinueeriwa märkuse meie rühma ja minu arwel.

12. Prokuratuuri Üldkommissiooni aruandja A. osawõtu kitsendamise seadus Rei kannab ette Riigikohtu tsiwiiilosakonna istungitel — ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawana enamusega II lugemisel. seaduseelnõu pealkiri ja tekst.

Prokuratuuri osawõtu kitsendamise seadus Riigikohtu tsiwiiilosakonna istungitel.

Tsiwiiikohtupidamise seaduse § 804 muudetakse järgmiselt:

„§ 804. Pärast asja ettekandmist ja § 343 ettenähtud juhtumustel prokurööri arwamise ärakuulamist teeb Riigikohus otsuse.“

Juhataja **A. Jürman**: Sõna on täiendavaks ettepanekuks aruandjal.

Aruandja **A. Rei**: Isiklikult enda poolt teen ettepaneku täiendada käesolewat seaduseelnõu teise osaga. Algatus selleks paranduseks ei tule minu poolt isiklikult, waid Riigikohtu ringkondadest on soowi awaldatud, et käesolew seaduseelnõu maksma hakkaks tema wastuwõtmisega. Kuna minu teada komisjon selle wastu ei ole, et see seadus ruttu maksma hakkaks, sellepärast arwan isiklikult endal õiguse olewat wastawat ettepanekut teha. Sellepärast wastu tulles neile soowidele, mis Riigikohtu ringkondadest awaldatud, teen ettepaneku käesolewa seaduseelnõu juurde wõtta teine osa järgmises redaktsioonis: „II. Käesolew seadus hakkab maksma tema wastuwõtmisega.“

Juhataja **A. Jürman**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu II osa wastu wõetud.

13. Versailles'i rahulepingu 393. artikli ja teiste rahulepingute wastawate artiklite muudatuste kinnitamisseadus — III lugemisel.

Wäliskomisjoni aruandja **A. Anderkopp** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu

nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkiri, § 1 ja § 2.

Versailles'i rahulepingu 393. artikli ja teiste rahulepingute wastawate artiklite muudatuste kinnitamisseadus.

§ 1. Versailles'i rahulepingu 393. artikkel ja teiste rahulepingute wastawad artiklid neljanda rahwuswahelise töökonwerentsi poolt Genfis (1922. a) wastuwõetud redaktsioonis tunnustatakse kinnitatuks.

§ 2. Paragrahw 1. tähendatud artikkel eestikeelse tõlkega awaldatakse ühes käesolewa seadusega.

Juhataja **A. Jürman**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel wastu wõetud.

14. Riigikassa kaubakrediitliku wastutuse seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **E. Weberman**: Põllumajanduse tarbeid on wõimalik osta mõnest wälisriigist,

eriti praegusel juhtumisel Soomest, ekspordkrediidi toetusel. Soome riigivalitsus on määranud krediidi ekspordi toetamiseks. Soome krediit erineb senni meil Rootsist saadawast ekspordkrediidist, mille wastutusseadus meil läinud aastal 12. aprillil juba wastu wõeti, sellepärast on wajadus uue seaduse wäljaandmise järele. Põllutööministeeriumi andmed, mis saadud asjasthuwitatud organisatsioonidelt, toonitawad Soome ekspordkrediidi wajadust. Soome ekspordkrediidi abil kawatsetakse muretseda aurukatlaid, rehepeksumasinaid, põlluheina seemet, sugupulle, paadimootorid ja muid kaupasad kokku 4 miljoni Soome marga wäärtuses. Soome saatkonna teatel on ekspordkrediidi komitee põhimõtteliselt otsustanud anda krediiti 6 protsendiga, kunni 75 protsenti kauba wäärtusest, krediidi tähtaeg oleks 2—5. aastani. Need põhimõtted, mis Wabariigi Walitsus oli üles seadnud selle seaduse esitamisel Riigikogule, wõeti ka rahaasjanduse komisjoni poolt wastu, mispärast ka komisjon esitab selle seaduse muudatusteta, ainult pealkirjas on redaktsiooniline parandus tehtud. Panen Riigikogule rahaasjanduse komisjoni nimel ette seda seadust esimesel lugemisel wastu wõtta.

Juhataja **A. Jürman**: Sõna korra kohta on rkl. Anderkopp'il.

A. Anderkopp (tõer.): Korra kohta sõna wõttes, on mul Riigikogule järgmist teatada. Käesolew seaduseelnõu on oma iseloomu poolest kaunis kiire, samuti on väga kiire iseloomuga tänasel koosolekul wastuwõetud riigikorra kaitse seadus, mille wastuwõtmisega väga raske oleks wiivitada kunni järgmise koosolekuni, kui see enne tulewa nädala lõppu ei määrataks. Sellepärast teen ma ettepaneku pidada Riigikogu uus koosolek 15 minutit pärast käesolewa koosoleku lõppu, ning wõtta päewakorda 1) riigikorra kaitse seadus ja 2) riigikassa kaubakrediitliku wastutuse seadus.

Juhataja **A. Jürman**: Rkl. Anderkopp'i poolt on ettepanek tehtud määrata uus koosolek 15 minutit pärast käesolewa koosoleku lõppu, wõttes päewakorda 1) riigikorra kaitse seadus — III lugemisel ja 2) riigikassa kaubakrediitliku wastutuse seadus — II lugemisel. (Hääletatakse.) Nähtawa ena-

musega on ettepanek vastu võetud.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja rkl. Weberman'i poolt on ettepanek tehtud riigikassa kaubakrediitliku vastutuse seadus I lugemisel vastu võtta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Aruandja **E. Weberman**: Teen

ettepaneku seaduseelnõu II lugemisele võtta ilma kolmepäevase waheajata I ja II lugemise vahel.

Juhataja **A. Jürman**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek vastu võetud.

Päewakord on läbi.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 8.25 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **A. Jürman**.

Sekretäär **T. Kalbus**.

Abisekretäär **J. Holberg**.

Abisekretäär **J. Piiskar**.

